

FFI Forsvarets
forskningsinstitutt

24/01825

FFI-RAPPORT

Forsvarsindustrien i Norge

– statistikk for 2023

Åge Skøelv
Mari Paulsrud

Forsvarsindustrien i Norge

– statistikk for 2023

Åge Skøelv
Mari Paulsrud

Emneord

Forsvarsindustri
Statistikk
Økonomisk utvikling

FFI-rapport

24/01825

Prosjektnummer

1693

Elektronisk ISBN

978-82-464-3562-6

Engelsk tittel

The Norwegian defence industry – main figures for 2023

Godkjennere

Roar Smedsrød, *forskningsleder*
Olav Holberg, *NK/assisterende forskningsdirektør*
André Pettersen, *forskningsdirektør*

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke håndskreven signatur.

Opphavsrett

© Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Publikasjonen kan siteres fritt med kildehenvisning.

Sammendrag

Vi har studert nøkkeltall for 2023 fra virksomhetene i forsvarsindustrien i Norge. Industrien har samlet sett rapportert om vekst i forsvarsrelatert omsetning på 32 %. Både omsetningen til Forsvaret, til andre norske kunder og til utenlandske kunder steg. Alle virksomhetsstørrelsene rapporterte om oppgang.

Omsetningen til utenlandske kunder har fortsatt å øke – i 2023 med 30 % i forhold til 2022, sammenliknet med 11 % fra 2021 til 2022. Denne omsetningen består av to deler, eksport og omsetning i utenlandske datterselskap, som begge bidro omtrent likt til økningen.

Samlet forsvarsrelatert forskning og utvikling (FoU) økte med 56 % fra 2022. Den samlede FoU-en dekker både egenfinansiert FoU og FoU finansiert av andre.

De forsvarsrelaterte ordreservene fortsatte å stige – med 44 % for 2023. Størrelsen på ordreservene var nå 2,4 ganger den samlede forsvarsrelaterte omsetningen.

Antall forsvarsrelaterte årsverk i virksomhetene var 11 % høyere enn ved forrige måling. Det er årsverk i utenlandske datterselskap som særlig gjør utslaget, med en vekst på hele 22 %.

Grunnlaget for årets statistikk er innrapporterte tall fra 70 virksomheter, 17 færre enn for 2022.

Økonomiske hovedtall for norsk forsvarsindustri (nominelle tall)	MNOK		Endring
	2023	2022	2022–2023
Samlet forsvarsrelatert omsetning til	34 388	26 031	32 %
<i>Forsvaret</i>	6 358	4 286	48 %
<i>Andre norske kunder</i>	2 130	1 779	20 %
<i>Utenlandske kunder (eksport og datterselskap)</i>	25 899	19 966	30 %
Samlet forsvarsrelatert eksport	11 985	9 312	29 %
<i>Lisenspliktig eksport, A- og B-materiell</i>	10 271	8 108	27 %
<i>Lisenspliktig eksport, flerbruksvarer</i>	205	99	108 %
<i>Øvrig ikke-lisenspliktig eksport</i>	1 509	1 105	37 %
Samlet forsvarsrelatert forskning og utvikling	1 448	926	56 %
Forsvarsrelatert ordreservert	82 512	57 196	44 %
Forsvarsrelaterte årsverk	9 218	8 333	11 %

Summary

We have studied key figures for 2023 from companies in Norway's defence industry. The industry has collectively reported a 32% growth in defence-related revenue. Revenue from the Norwegian Armed Forces, other Norwegian customers, and foreign customers all increased. All sizes of enterprises reported growth.

Revenue from foreign customers continued to rise, increasing by 30% in 2023 compared to 2022, up from 11% growth from 2021 to 2022. This revenue comes from two sources: exports and revenue from foreign subsidiaries, both contributing approximately equally to the increase.

Total defence-related research and development (R&D) rose by 56% from 2022. The total R&D includes both internally funded R&D and R&D funded by others.

The defence-related order backlog continued to rise, up 44% for 2023. The order backlog was 2.4 times the total defence-related revenue.

The number of defence-related full-time equivalents (FTEs) in the companies was 11% higher than in our previous measurement. The increase was particularly driven by foreign subsidiaries, which saw a growth of 22%.

The basis for this year's statistics is reported figures from 70 companies, 17 fewer than in 2022.

Main figures for the Norwegian defence industry	MNOK		Change 2022–2023
	2023	2022	
Total defence related revenue to	34 388	26 031	32 %
<i>The Norwegian Armed Forces</i>	6 358	4 286	48 %
<i>Other Norwegian customers</i>	2 130	1 779	20 %
<i>Foreign customers</i>	25 899	19 966	30 %
Total defence related export	11 985	9 312	29 %
<i>Licensed export, category A and B products</i>	10 271	8 108	27 %
<i>Licensed export, dual-use</i>	205	99	108 %
<i>Other non-licensed export, military end-user</i>	1 509	1 105	37 %
Total defence related R&D	1 448	926	56 %
Backlog of defence-related orders	82 512	57 196	44 %
Defence-related FTEs (full-time-equivalents)	9 218	8 333	11 %

Innhold

Sammendrag	3
Summary	4
Forord	7
1 Innledning	9
2 Rammebetingelser	11
2.1 Lisenspliktig eksport	11
2.2 Materiellinvesteringer i Norge	13
2.3 Materiellinvesteringer i NATO-landene	13
2.4 NATO Support and Procurement Agency	14
3 Status og utviklingstrekk i forsvarsindustrien	16
3.1 Samlet forsvarsrelatert omsetning	16
3.2 Nærmere om forsvarsrelatert omsetning i Norge	18
3.3 Eksport fra norsk forsvarsindustri og omsetning i utenlandske datterselskap	19
3.4 Forskning og utvikling	22
3.5 Forsvarsrelaterte årsverk	25
3.5.1 STEM-kompetanse	26
3.6 Forsvarsrelaterte ordreserver	27
4 Andre nøkkeltall	28
4.1 Forventninger til 2024	28
4.2 Forsvarsrelaterte innkjøpskostnader	28
Vedlegg	31
A Metode	31
A.1 Respondenter	31
A.2 Innsamling av data	32
B Spørreskjema med veiledning	33

C	Små og mellomstore virksomheter	37
	Forkortelser og begrepsavklaring	40
	Referanseliste	41

Forord

Denne utgivelsen av forsvarsindustristatistikken er den fjortende i rekken. Rapporten beskriver forsvarsindustriens årlige virksomhet. Arbeidet er som tidligere år finansiert av Forsvarsdepartementet (FD) og Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSi).

Kontinuiteten fra tidligere år er videreført gjennom metode og metodologi. I årets statistikk er det gjort visse justeringer. Det har resultert i at:

- Spørreskjemaet er sendt ut til flere mottakere enn tidligere
- Vi har ikke estimert verdier på grunn av manglete svar

Vi tilstreber å sikre anonymiteten til deltakende virksomheter. Som tidligere år rapporteres det utelukkende på aggregerte tall.

Gjennom de siste fire årene har vi søkt å innhente data som kunne fortelle noe om effekten av FoU-aktiviteten i virksomhetene. Modellen for effektmåling bygger på et arbeid fra McKinsey (Aase et al., 2018). To spesifikke spørsmål om omsetning og driftsresultat fra nye produkter/tjenester er i denne forbindelse blitt lagt til i vårt spørreskjema som er sendt til virksomhetene. Det foreligger en utfordring ved denne modellen ved at det kan være vanskelig å måle effekter av FoU-aktiviteter der det går lang tid (flere år) mellom målt FoU-innsats og målt salg av nye produkter. I tillegg registrerer vi relativt få respondenter på spørsmålene. Sammen med en usikkerhet om hvorvidt vi har oppnådd en lik fortolkning av spørsmålene blant respondentene, leder dette til at vi konkluderer med at vi ikke vil klare å produsere publisert statistikk på dette punktet.

I tillegg er spørsmålet knyttet til industrisamarbeidsforpliktelser utelatt fra rapporten grunnet for få svar.

Kjeller, 24. oktober 2024
Åge Skøelv
Mari Paulsrud

---

1 Innledning

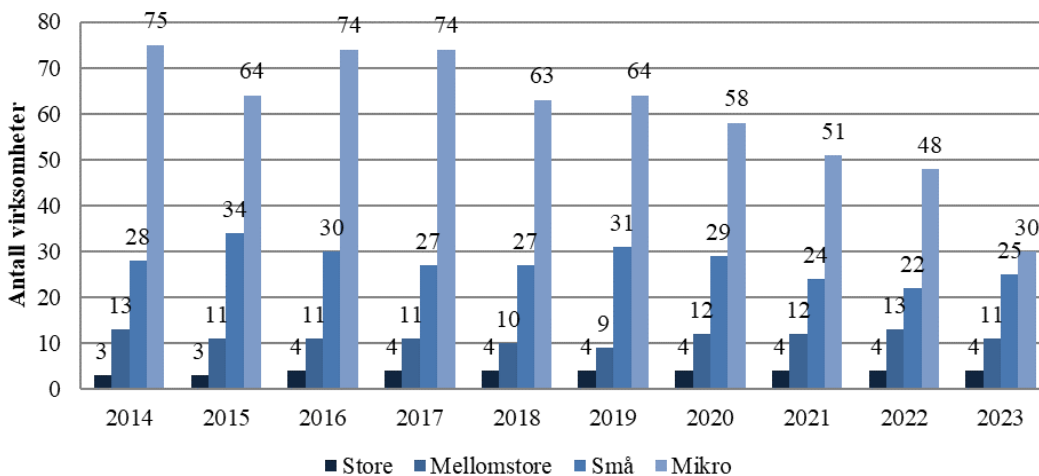
Gjennom den forsvarsindustrielle strategien for et høyteknologisk og fremtidsrettet forsvar (Forsvarsdepartementet, 2021) søker regjeringen å legge til rette for videre utvikling av en konkurransedyktig forsvarsindustri med evne til å utvikle, produsere og understøtte forsvarsmateriell, systemer og tjenester. Dette innenfor prioriterte områder som er viktige for å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser og Forsvarets behov. Aktiv bruk av strategiens virkemidler skal bidra til å sikre norsk forsvarsindustri et sterkt fundament innenfor prioriterte teknologi- og produktområder, slik at norsk forsvarsindustri kan bidra til å fylle Forsvarets strategiske materiellbehov og opprettholde virksomhetens internasjonale konkurranseevne.

«Forsvarsindustrien i Norge – statistikk» har vært en årlig utgivelse fra Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) siden 2011. Rapporten beskriver forsvarsindustriens årlige virksomhet. Arbeidet er i hovedsak finansiert av Forsvarsdepartementet (FD) gjennom FFI-prosjekt 1693 «Støtte til FDs utøvelse av nasjonal forsvarsindustriell strategi», med delfinansiering fra Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSi).

Denne rapporten representerer en «temperaturmåling» av forsvarsindustrien i Norge. Hensikten er å bidra til oversikt og informasjon som kan inngå i diskusjonen og praktiseringen av den forsvarsindustrielle strategien. I tillegg bidrar rapporten med opplysninger om norsk forsvarsindustri, herunder spesielt industriens strukturelle og økonomiske utvikling.

Det er ikke noen entydig definisjon av forsvarsindustrien, men vi refererer her til bedrifter som utvikler, produserer og understøtter materiell og tjenester tilpasset militære formål. Leverandører av flerbruksteknologi og -produkter kan også defineres som forsvarsindustri, når det de leverer inngår i produkter eller systemløsninger som er utviklet for militære formål. Dette er med andre ord virksomheter som leverer direkte til Forsvaret i Norge eller andre nasjoner, eller som er underleverandører til slike leveranser.

Som i andre bransjer, er det også i forsvarsindustrien kontinuerlig strukturelle endringer med virksomheter som slår seg sammen, skifter navn og/eller eierskap, virksomheter som avvikles, virksomheter som velger å konsentrere seg om andre markeder og nye virksomheter som kommer til. Generelt har antallet store og mellomstore virksomheter vært relativt stabilt over tid. Blant de minste virksomhetene (små og spesielt mikrovirksomhetene) er det derimot mer variasjon. Vi har de siste årene registrert en høy tilvekst av medlemmer i FSi, og de fleste av de nye virksomhetene kan i denne sammenhengen klassifiseres som små eller mikrovirksomheter. Mikrovirksomheter har færre enn 10 forsvarsrelaterte årsverk. Små virksomheter har mellom 10 og 49 forsvarsrelaterte årsverk, mens mellomstore har mellom 50 og 249 forsvarsrelaterte årsverk. Store virksomheter har over 250 forsvarsrelaterte årsverk. Det er verdt å merke seg at vi kategoriserer etter hvor mange *forsvarsrelaterte årsverk* virksomhetene har, og ikke hvor mange årsverk virksomheten totalt har. For de virksomhetene som har både sivil og forsvarsrelatert omsetning, får dette betydning. Eksempelvis kan virksomheter som blir klassifisert som store eller mellomstore i andre sammenhenger, her bli klassifisert som små eller mikro.

Figur 1.1 Fordeling av forsvarsvirksomheter som har svart på undersøkelsen etter størrelse¹

Årets statistikk bygger på nøkkeltall for totalt 70 virksomheter (17 færre enn for 2022, jf. Figur 1.1). Antall som svarte på spørreskjemaet var 78, to flere enn for 2022. Vi har denne gang ikke estimert data for noen virksomheter, Det ble sendt ut spørreskjema til 219 virksomheter (13 flere enn sist). Se for øvrig Vedlegg A, Metode.

Rapporten er organisert som følger:

- Kapittel 2 gir en kortfattet oversikt over de vesentligste rammefaktorene som innvirker på forsvarsindustrien i Norge. Dataene i dette kapitlet er hentet fra eksterne kilder.
- Kapittel 3 rapporterer de økonomiske hovedtallene for 2023 fra vår spørreundersøkelse, samt utviklingen over tid. Kapitlet oppsummerer også det vi oppfatter som de vesentligste utviklingstrekkene i 2023.
- Kapittel 4 gir oversikt over andre nøkkeltall, herunder utviklingen i forsvarsrelaterte innkjøpskostnader og forventninger til 2024.
- Metodebeskrivelse og spørreskjema finnes i vedlegg A og B.
- Illustrasjoner av hovedtallene i segmentet for mikro-, små og mellomstore bedrifter (SMB) finnes i vedlegg C.

Vi benytter oss av en rekke forkortelser. Disse skriver vi fullt ut første gang de benyttes, men vi har lagt ved en beskrivelse i egen del på slutten av rapporten.

¹ Størrelse refererer til en kategorisering etter antall forsvarsrelaterte årsverk. I denne rapporten benytter vi gjennomgående EUs kategorisering (EC recommendation 2003/361/EC):
Store: 250 årsverk eller flere, Mellomstore: 50-249 årsverk, Små: 10-49 årsverk, Mikro: Under 10 årsverk

---

---

2 Rammebetingelser

Politisk og finansiell støtte til nasjonal forsvarsindustri anses som vesentlig for å kunne opprettholde leveransesikkerhet og nasjonal handlefrihet (Forsvarsdepartementet, 2021). Støtten har også en betydning for virksomhetenes tilgang til andre nasjoners unike teknologi, kunnskap og forsvarsmarkeder.

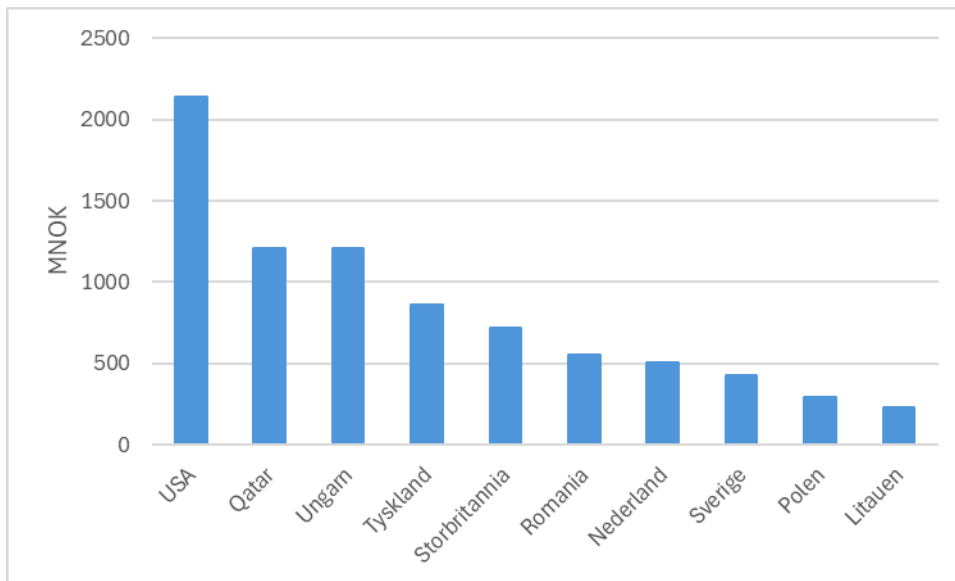
Norsk forsvarsindustri er i stor grad avhengig av å kunne eksportere sine produkter. Forsvarsindustrien i Norge har et lite hjemmemarked, og utviklingen i andre nasjoners investeringsbudsjetter og politiske forhold er derfor en vesentlig rammefaktor for utviklingen i forsvarsindustrien.

Forsvarsindustrien i Norge spiller en viktig rolle i å sikre både norsk og internasjonal tilgang til nødvendige varer og teknologi for territorielt forsvar, og til å kunne bidra til global sikkerhet. Industrien er avhengig av å kunne eksportere og delta i internasjonalt utviklings- og produksjonssamarbeid. Norsk forsvarsindustri er verdensledende innenfor enkelte områder. Industrien fremmer teknologiutvikling og skaper arbeidsplasser over hele Norge. Regjeringens mål er å fortsatt sikre en levedyktig norsk forsvarsindustri som kan bidra til leveringssikkerhet for både Norges og allierte lands forsvar (Utenriksdepartementet, 2024).

I det etterfølgende gir vi en kortfattet oversikt over status og utviklingen i eksporten, materiellinvesteringer i Norge, materiellinvesteringer i NATO-landene. Vi gir også en oversikt over utviklingen for norsk industri i forhold til anskaffelser i NATO Support and Procurement Agency (NSPA).

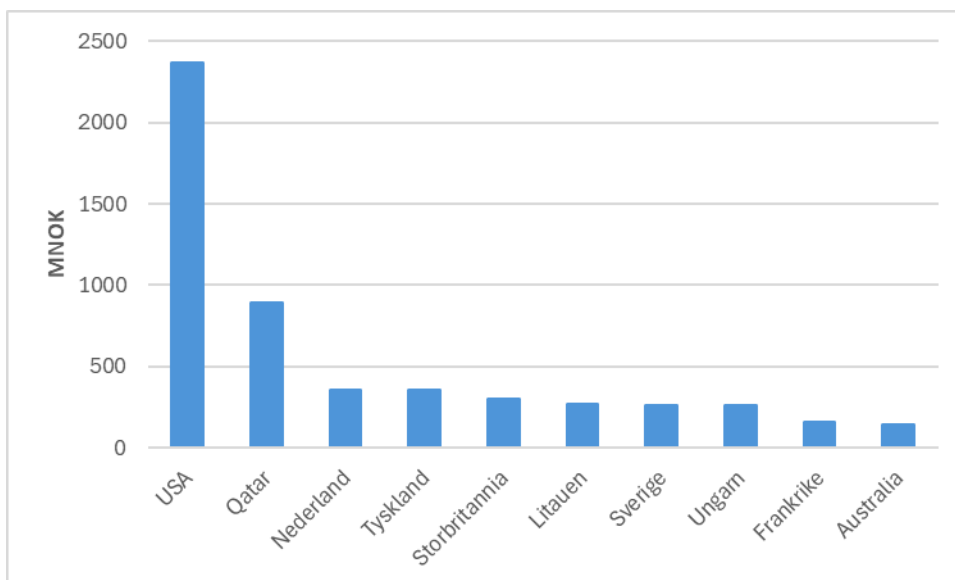
2.1 Lisenspliktig eksport

Mesteparten av den norske lisenspliktige eksporten i 2023 gikk til medlemsland i NATO og ikke-medlemsland i Europa. Disse mottok ca. 84 % av A-materiellet og 91 % av B-materiellet som ble eksportert fra Norge i 2023 (UD, 2024). I 2023 var det størst økning i eksporten til Ungarn, Tyskland, Romania og Storbritannia. Den største nedgangen var i eksporten til Qatar, men eksporten var likevel høy. Videre var det nedgang til Australia, Belgia og Malaysia. Figur 2.1 gir en oversikt over de ti største eksportmarkedene for norsk forsvarsindustri i 2023.

Figur 2.1 De 10 største eksportmarkedene for norsk forsvarsindustri i 2023 (Utenriksdepartementet, 2024)

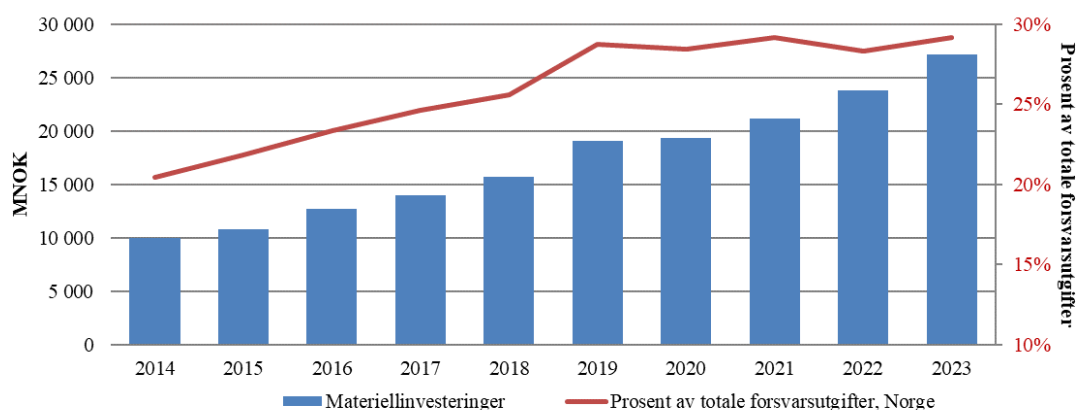
Figur 2.2 nedenfor viser på tilsvarende måte en oversikt over de ti største eksportmarkedene for norsk forsvarsindustri, men her målt som et gjennomsnitt over de siste fem årene. Det er stort sett de samme landene som er representert, og vi ser at Ungarn nå er blant de ti største. Qatar utgjør fortsatt det nest største eksportmarkedet for norsk forsvarsindustri etter USA, som har vært det klart største eksportmarkedet de siste fem årene.

Figur 2.2 De 10 største eksportmarkedene for norsk forsvarsindustri, gjennomsnitt siste fem år (Utenriksdepartementet, 2024)

2.2 Materiellinvesteringer i Norge

De norske materiellinvesteringene steg med 13 % fra 2022 til 2023, jf. Figur 2.3. Investeringsandelen økte fra 28 % i 2022 til 29 % i 2023, målt som andel av totale forsvarsutgifter. (North Atlantic Treaty Organization, 2024)

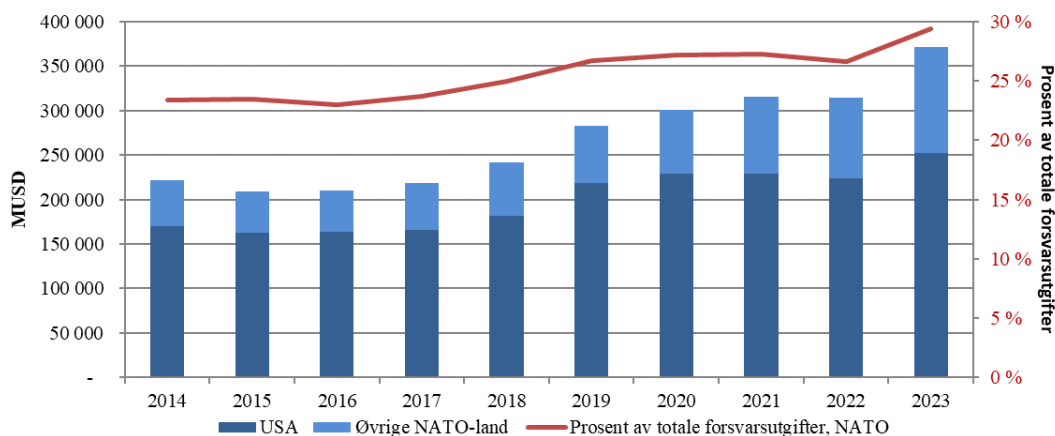

Figur 2.3 Norske forsvarsrelaterte materiellinvesteringer innrapportert til NATO (North Atlantic Treaty Organization, 2024)

Årsrapporten til Forsvarsmateriell (FMA) viser at de største investeringene var knyttet til F-35 kampfly, stridsvogner, kystvaktfartøy og ubåter. Totalt utgjorde disse investeringene nær 55 % av investeringsutgiftene for 2023. (Forsvarsmateriell, 2024)

2.3 Materiellinvesteringer i NATO-landene

De totale materiellinvesteringene i NATO-landene økte i 2023 etter å ha vært tilnærmet uendret de siste foregående årene, jf. Figur 2.4. USAs materiellinvesteringer representerer 68 % av de samlede materiellinvesteringene hos alle NATOs medlemsland, en liten nedgang fra 71 % året før. Alle 30 medlemsland med eget militært forsvar hadde en investeringsandel på over 20 % av landets totale forsvarsutgifter, noe som er NATOs målsetning. Tallet for 2022 var 24 %. Norge hadde en investeringsandel i 2023 på 29,2 %, en svak økning fra året før. (North Atlantic Treaty Organization, 2024).

Figur 2.4 Materiellinvesteringer i NATO-landene (North Atlantic Treaty Organization, 2024)²

2.4 NATO Support and Procurement Agency

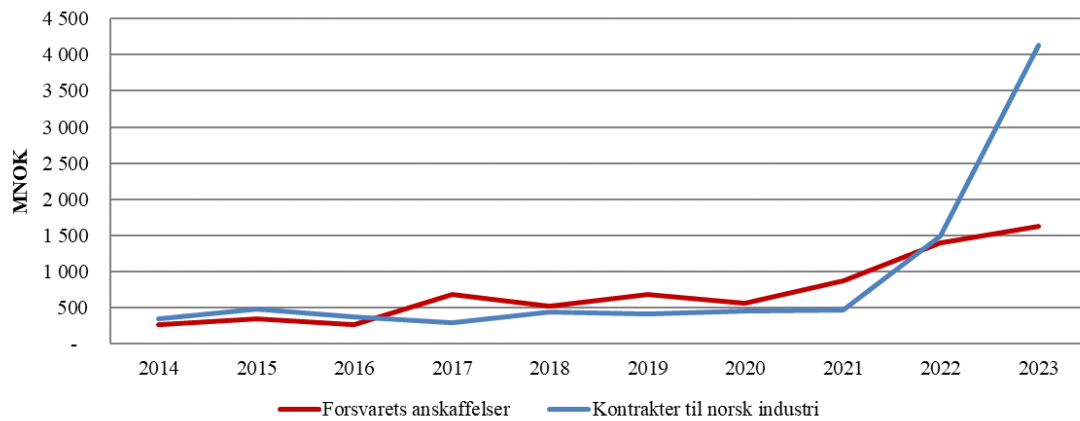
NATO Support and Procurement Agency (NSPA) jobber for å sikre stordriftsfordeler for de anskaffelsene NATOs medlemsland gjennomfører. Dette omfatter spesielt innkjøp av drivstoff og annet forbruksmateriell til drift og vedlikehold av nasjonale kapasiteter, men også internasjonale oppdrag (Forsvarsdepartementet, 2021).

Etter en del år med store variasjoner, økte Forsvarets anskaffelser fra NSPA sterkt i 2021 og 2022, med henholdsvis 55 % og 60 %. Denne veksten avtok i 2023, men var fremdeles 16 %, jf. Figur 2.5.

Volumet av kontrakter fra NSPA til norsk industri viste en markant stigning i 2022 med hele 216 %, Veksten fortsatte i 2023 med 176 %, jf. Figur 2.5. Det er rimelig å anta at dette er en effekt av Russlands angrepskrig mot Ukraina, som kan ha bidratt til økt etterspørsel etter produkter fra norsk forsvarsindustri, eksempelvis ammunisjon.

² I mill. USD, nominelle tall. Aktuelle valutakurser hentet fra Norges Bank: [Valutakurser \(norges-bank.no\)](https://www.norges-bank.no/valutakurser)

Figur 2.5 Forsvarets anskaffelser og norske virksomheters kontrakter med NSPA (MNOK) (NATO Support and Procurement Agency, 2024)

3 Status og utviklingstrekk i forsvarsindustrien

Virksomhetene tilknyttet forsvarsindustrien opererer ofte i flere markeder. De fleste virksomhetene i undersøkelsen inngår i næringsgrupperingene³ *industri* eller *varehandel*, jf. Tabell 3.1. Tabellen viser også fordeling ut fra virksomhetsstørrelse. Kun fire virksomheter kan betegnes som *store*, dvs. at de har flere forsvarsrelaterte årsverk enn 250. Over halvparten av virksomhetene klassifiseres som *mikrovirksomheter*, dvs. at de har færre enn 10 forsvarsrelaterte ansatte, jf. kapittel 1.

Næringsgruppering	Størrelse (forsvarsrelaterte årsverk)				Sum
	Store	Mellomstore	Små	Mikro	
Industri	3	8	10	12	33
Varehandel	1	0	4	12	17
Informasjon og kommunikasjon	0	3	6	1	10
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	0	0	5	4	9
Transport og lagring	0	0	0	1	1
Sum virksomheter	4	11	25	30	70

Tabell 3.1 Fordeling av virksomheter etter størrelse og næring, 2023

I dette kapittelet presenteres resultatene av årets undersøkelse, samt utviklingen over tid. Tallene presenteres på et aggregert nivå, og ikke på virksomhetsnivå. Presentasjonen følger i hovedsak strukturen på spørreskjemaet som danner grunnlaget for denne rapporten (se vedlegg B). Det rapporteres, der ikke annet er nevnt, på nominelle tall⁴ som kan knyttes til forsvarsrelatert virksomhet. Nominelle tall vil si at tallene ikke er justert for prisutviklingen. Tallene er heller ikke valutakursjustert.

3.1 Samlet forsvarsrelatert omsetning

Med forsvarsrelatert omsetning refererer vi til inntekter knyttet til salg av militært utstyr med tilhørende teknologier og øvrige varer som er spesialtilpasset forsvarsformål. I definisjonen inngår også forsvarsrelaterte tjenester, for eksempel vedlikehold av militært utstyr og konsulent-tjenester på oppdrag fra Forsvaret (Tvetbråten, 2011, s. 17).

Samlet forsvarsrelatert omsetning består av omsetning til Forsvaret, omsetning til andre kunder i Norge og omsetning til utenlandske kunder, inkludert eksport.

³ Vi benytter den enkelte virksomhets NACE-kode som er registrert i Brønnøysundregistrene. NACE er den internasjonale standarden for næringsgrupperinger. Siden vi operere med en relativt liten gruppe virksomheter, har vi begrenset grupperingen til det øverste nivået; næringshovedområde.

⁴ Nominelle tall er ikke justert for prisveksten/inflasjon (jf. konsumprisindeksen til Statistisk sentralbyrå (SSB): [Konsumpriser \(ssb.no\)](https://www.ssb.no/konsumpriser))

Til hvert datapunkt som er illustrert i figurene har vi knyttet et gjennomsnitt av de fem foregående år. Dette fremstilles som et glidende femårs gjennomsnitt (kurve).

De store virksomhetene dominerer omsetningstallene i den norske forsvarsindustrien. Vi henviser derfor til vedlegg C for en mer detaljert oversikt over segmentet mikro-, små og mellomstore bedrifter (heretter kalt SMB).

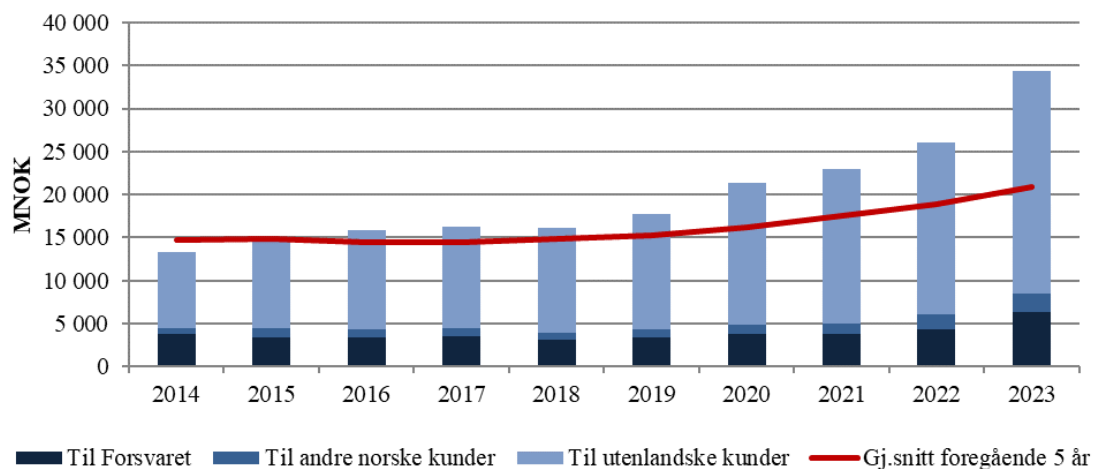
Forsvarsmarkedet i Europa påvirkes av krigen i Ukraina, og norsk forsvarsindustri opplevde økt etterspørsel etter sine produkter allerede i 2022. Vi ser at den samlede forsvarsrelaterte omsetningen fortsatte å stige også i 2023. Omsetningen var over 34 mrd. NOK, en økning på hele 32 % fra 2022. Omsetningen var 65 % over gjennomsnittet for de foregående fem årene, se Tabell 3.2.

Forsvarsrelatert omsetning <i>(nominelle verdier)</i>	<i>MNOK</i> 2023	Endring prosent	
		2022	2018-2022
Samlet forsvarsrelatert omsetning	34 388	32 %	65 %
<i>Omsetning til Forsvaret</i>	<i>6 358</i>	<i>48 %</i>	<i>75 %</i>
<i>Omsetning til andre kunder i Norge</i>	<i>2 130</i>	<i>20 %</i>	<i>82 %</i>
<i>Omsetning til og i utlandet (eksport og datterselskap)</i>	<i>25 899</i>	<i>30 %</i>	<i>62 %</i>
Størrelse			
<i>Store</i>	<i>25 299</i>	<i>34 %</i>	<i>72 %</i>
<i>Mellomstore</i>	<i>4 115</i>	<i>10 %</i>	<i>37 %</i>
<i>Små</i>	<i>2 771</i>	<i>30 %</i>	<i>49 %</i>
<i>Mikro</i>	<i>2 203</i>	<i>67 %</i>	<i>75 %</i>

Tabell 3.2 *Utvikling i forsvarsrelatert omsetning*

Både omsetningen til Forsvaret og andre norske kunder økte sterkt i 2023. Det var også en vesentlig økning i omsetningen til og i utlandet (eksport og salg fra datterselskap). Dette er den største posten og den utgjorde nesten 26 mrd. NOK. Det betyr at nær 8 av 10 kroner omsatt i norsk forsvarsindustri er omsetning til utenlandske kunder. (Mer om omsetning til utlandet i delkapittel 3.3). Alle størrelsessegmenter av bedrifter hadde en betydelig oppgang i total forsvarsrelatert omsetning. Dette gjelder også om vi sammenligner med gjennomsnittet for de foregående fem årene.

Figur 3.1 viser den forsvarsrelaterte omsetningen fordelt på de ulike kundesegmentene, og illustrerer særlig størrelsen og veksten i omsetning til utenlandske kunder. Vi legger merke til at omsetningen fra salg til Forsvaret økte betydelig i 2023, etter å ha vært relativt stabil de foregående ti årene. Omsetningen fra eksport og utenlandske datterselskaper økte mindre enn omsetningen til Forsvaret i 2023. Over en lengre tidsperiode har likevel den totale omsetningsøkningen i hovedsak vært drevet av økt omsetning fra både eksport og utenlandske datterselskaper.

Figur 3.1 Utviklingen i forsvarsrelatert omsetning etter kundegruppe

3.2 Nærmere om forsvarsrelatert omsetning i Norge

Ser vi på den forsvarsrelaterte omsetningen i Norge alene, så rapporterte norsk forsvarsindustri at de hadde en omsetning på nesten 8,5 mrd. NOK i 2023. Dette er en økning på 40 % fra 2022. I Tabell 3.3 har vi differensiert den forsvarsrelaterte omsetningen med hensyn på ulike kundegrupper i Norge, dvs. om omsetningen kommer fra salg til Forsvaret eller andre kunder i Norge, og vi har differensiert på størrelse.

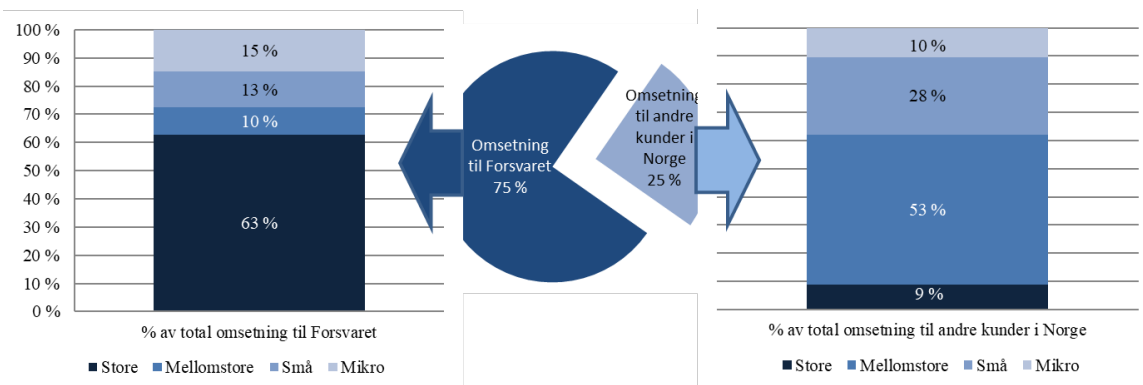
Forsvarsrelatert omsetning i Norge	MNOK
Samlet forsvarsrelatert omsetning	8 488
Omsetning til Forsvaret	6 358
Omsetning til andre kunder i Norge	2 130
Størrelse	
Store	4 133
Mellomstore	1 806
Små	1 541
Mikro	1 008

Tabell 3.3 Forsvarsrelatert omsetning i Norge, 2023

50 av 70 virksomheter rapporterte at de hadde omsetning direkte til Forsvaret. De fire største virksomhetene sto alene for 63 % av omsetningen til Forsvaret, jf. Figur 3.2.

Mange virksomheter er også underleverandører til andre norske forsvarsvirksomheter. 42 av 70 virksomheter rapporterte at de hadde forsvarsrelatert omsetning til andre kunder i Norge. I

underleverandørmarkedet var det naturlig nok ikke de store bedriftene som dominerte. Hele 91 % av den forsvarsrelaterte omsetningen til andre kunder i Norge kom fra mellomstore, små og mikrovirksomheter, jf. Figur 3.2.

Figur 3.2 Forsvarsrelatert omsetning i Norge etter kundegruppe og virksomhetsstørrelse, 2023

3.3 Eksport fra norsk forsvarsindustri og omsetning i utenlandske datterselskap

Forsvarsindustrien er avhengig av å kunne eksportere og delta i internasjonalt utviklings- og produksjonssamarbeid. Norsk forsvarsindustri har internasjonalt sterkt etterspurte produkter, teknologi og kompetanse. Mange virksomheter i undersøkelsen eksporterer sine varer og tjenester til utlandet.

For å få ytterligere tilgang til nye markeder, ny kompetanse og skape ny vekst, etablerer også enkelte norske virksomheter seg i utlandet. I forsvarsmarkedet er dette ofte en forutsetning for markedspenetrasjon, da proteksjonismen i disse markedene er sterk. Norsk forsvarsindustri har derfor i økende grad søkt å etablere seg i utlandet. Dette kan eksempelvis skje gjennom oppkjøp, etablering av datterselskap eller gjennom annen lokal tilstedeværelse.

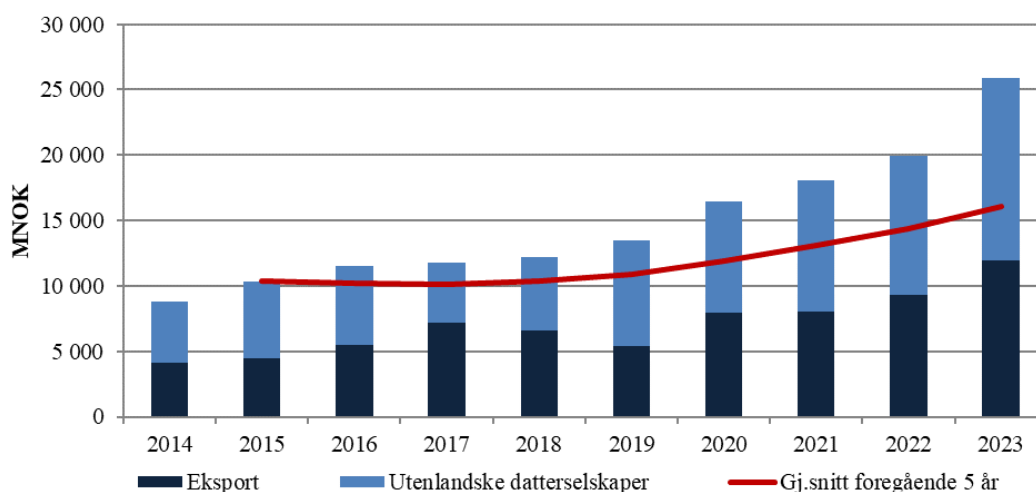
I vår bruk av begrepet *forsvarsrelatert eksport* skilles det mellom lisenspliktig og ikke-lisenspliktig eksport. Lisenspliktig eksport er sammenfallende med utenriksdepartementet (UD) sin definisjon (Utenriksdepartementet, 2024).

Vi søker i vårt arbeid å rette oppmerksomheten mot utviklingen av norsk forsvarsindustri. Til forskjell fra UD's eksportstatistikk, begrenser denne rapporten utvalget til forsvarsrelatert eksport og inkluderer med andre ord ikke eksport av lisenspliktige varer til sivile kunder. Videre inkluderer vi, i motsetning til UD, eksport av *ikke-lisenspliktig forsvarsrelatert materiell til militær sluttbruker*. Med dette menes varer som ofte tilpasses fra annen sivil vare.

Vi vil understreke at de ovennevnte forskjeller mellom UD's eksportstatistikk og denne rapporten medfører at eksporttallene ikke uten videre er sammenlignbare. Likevel erfarer vi at tallene harmonerer forholdsvis godt både i sum og utvikling over tid.

Den rapporterte omsetningen fra norsk forsvarsindustri til utenlandske kunder steg med 30 % fra 2022 til 2023, sammenliknet med 11 % fra 2021 til 2022. Denne omsetningen består av *to deler*; eksport og omsetning i utenlandske datterselskap, jf. Figur 3.3.

Omsetning i utenlandske datterselskap steg med 31 % og eksporten steg med 29 % i 2023. Omsetningen var hhv. 63 % og 60 % over gjennomsnittet for de fem foregående årene, jf. Tabell 3.4 og Tabell 3.5 nedenfor.

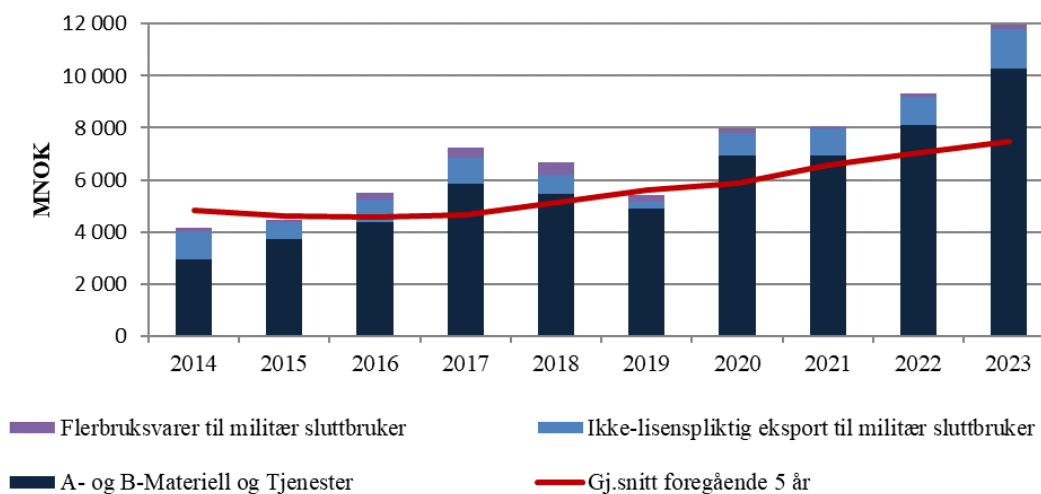
Figur 3.3 Forsvarsrelatert omsetning til utenlandske kunder

37 av 70 virksomheter i undersøkelsen rapporterte om eksport i 2023. Eksporten endte på nesten 12 mrd. NOK i 2023, en økning på 29 % sammenliknet med året før. I forhold til gjennomsnittet for de foregående fem årene var økningen på 60 %. Alle virksomhetsstørrelser rapporterte om oppgang. Sammenligner vi med utviklingen de foregående fem årene, hadde alle størrelses-segmenter også oppgang, jf. Tabell 3.4.

Forsvarsrelatert eksport	MNOK 2023	Endring prosent	
		2022	2018-2022
Samlet forsvarsrelatert eksport	11 985	29 %	60 %
<i>A- og B-materiell, Tjenester</i>	10 271	27 %	59 %
<i>Flerbruksmateriell</i>	205	108 %	-4 %
<i>Ikke-lisenspliktig eksport</i>	1 509	37 %	89 %
Størrelse			
<i>Store</i>	8 417	28 %	64 %
<i>Mellomstore</i>	2 307	32 %	44 %
<i>Små</i>	711	3 %	46 %
<i>Mikro</i>	551	95 %	115 %

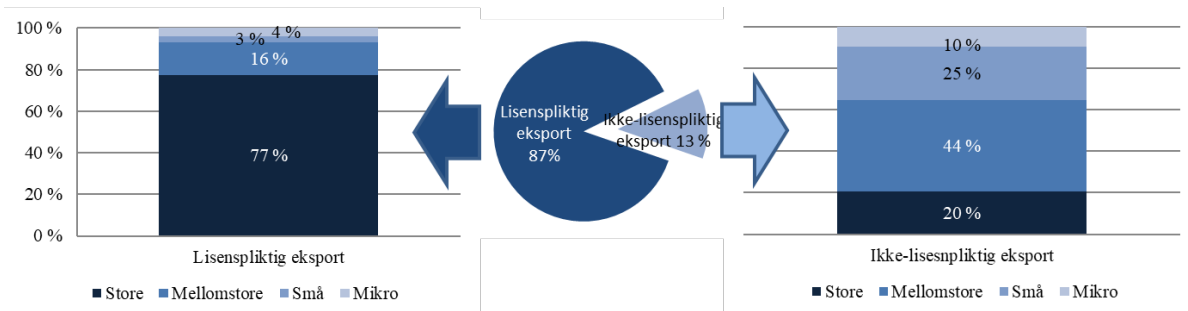
Tabell 3.4 Utviklingen i forsvarsrelatert eksport

Det største eksportsegmentet var lisenspliktig A- og B-materiell og tjenester, som utgjorde 86 % av samlet eksport i 2023 og rundet 10 mrd. NOK. Eksport av ikke-lisenspliktige varer til militær sluttbruker utgjorde 13 % av samlet eksport i 2023.

Figur 3.4 Utvikling i forsvarsrelatert eksport, fordelt på varekategori

Ser vi nærmere på den lisenspliktige eksporten, ser vi at det var de store og mellomstore virksomhetene som sto for all lisenspliktig eksport i 2023 (93 %), en liten nedgang fra 2022. For den ikke-lisenspliktige eksporten sto store og mellomstore virksomheter for 65 % av eksporten, men små og mikro sto for 35 % i 2023, jf. Figur 3.5.

Figur 3.5 Andel av type eksport etter virksomhetsstørrelse, 2023

For 2023 rapporterte virksomhetene en forsvarsrelatert omsetning på nesten 14 mrd. NOK gjennom utenlandske datterselskaper, hvorav 92 % kan relateres til de store virksomhetene, jf. Tabell 3.5. Det er verdt å merke seg at omsetningen i utenlandske datterselskaper er større enn eksporten.

	MNOK 2023	Endring prosent	
		2022	2018-2022
Forsvarsrelatert omsetning i utl. datterselskap	13 914	31 %	63 %
Størrelse			
Store	12 748	40 %	103 %
Mellomstore	2	-100 %	-99 %
Små	474	120 %	-6 %
Mikro	644	141 %	143 %

Tabell 3.5 Utviklingen i forsvarsrelatert omsetning i utenlandske datterselskaper

3.4 Forskning og utvikling

Kunnskap er vesentlig for utvikling, innovasjon og vekst for forsvarsindustrien. Forskning og utvikling (FoU) er kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap, eller for å finne nye anvendelser av tilgjengelig kunnskap⁵. Med forsvarsrelatert forskning og utvikling menes her kostnader og verdier som er resultatført og aktivert i regnskapet, og som kan knyttes opp mot forsvarsrelatert virksomhet.

26 av 70 virksomheter rapporterte at de hadde forsvarsrelatert FoU i 2023.

⁵ Se blant annet Statistisk sentralbyrå sin temaside om FoU: [Forskning og innovasjon \(ssb.no\)](https://www.ssb.no/forsknings-og-innovasjon)

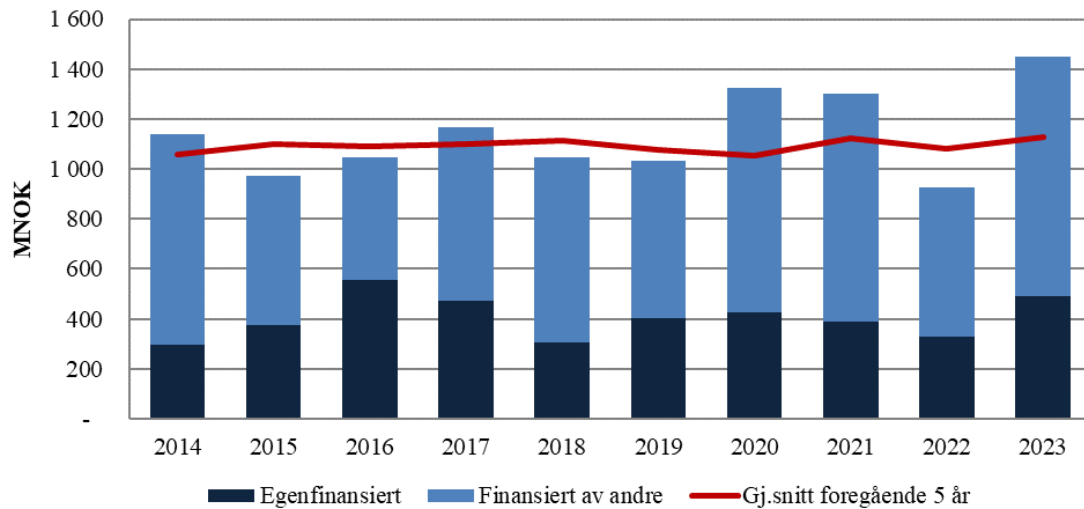

Virksomhetene kan finansiere sin FoU alene eller i samarbeid med andre. Eksempelvis sammen med kunder eller offentlige støtteordninger slik som Innovasjon Norge eller Det europeiske forsvarsfondet (EDF).

Vi har i år mottatt oppdaterte rapporterte verdier for FoU finansiert av andre for 2021 og 2022. Disse oppdaterte verdiene er betydelig større enn tidligere innrapporterte tall, og dette har ført til at enkelte konklusjoner i våre rapporter fra de to siste årene ikke lenger er gyldige. Mens det tidligere ble rapportert et fall i FoU finansiert av andre fra 2020 til 2021, viser de oppdaterte tallene at denne verdien var tilnærmet konstant. Samlet FoU var også tilnærmet konstant fra 2020 til 2021. Det var imidlertid et fall i samlet FoU fra 2021 til 2022. For 2023 ble det derimot rapportert en sterk økning i forhold til året før (56 %), representert ved både egenfinansiert FoU og FoU finansiert av andre. Se for øvrig Tabell 3.6 og Figur 3.6.

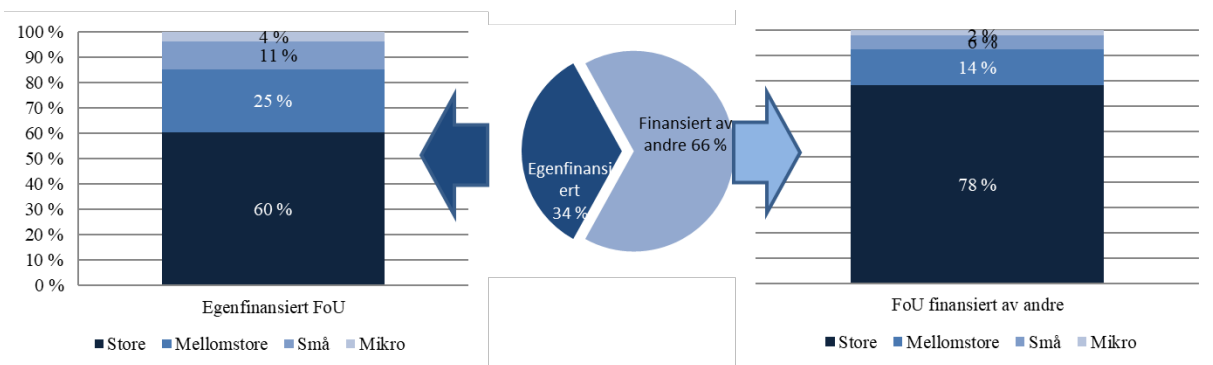
Forsvarsrelatert forskning og utvikling (nominelle verdier)	MNOK 2023	Endring prosent	
		2022	2018-2022
Samlet forsvarsrelatert FoU	1 448	56 %	29 %
<i>Egenfinansiert</i>	491	49 %	32 %
<i>Finansiert av andre</i>	957	60 %	27 %
Størrelse			
<i>Store</i>	1 045	50 %	26 %
<i>Mellomstore</i>	258	158 %	48 %
<i>Små</i>	107	52 %	30 %
<i>Mikro</i>	37	-36 %	-25 %

Tabell 3.6 Utviklingen i forsvarsrelatert FoU

Figur 3.6 Utvikling i forsvarsrelatert FoU etter finansieringskilde

De store virksomhetene rapporterte en økning i FoU-kostnader på 50 % i forhold til året før, og 26 % sammenlignet med de fem foregående årene. De sto for 60 % av all rapportert egenfinansiert FoU og 78 % av all FoU finansiert av andre (jf. Figur 3.7). Som vi ser av Tabell 3.6, ble det rapportert en betydelig prosentvis økning i FoU hos mellomstore bedrifter og en kraftig nedgang hos mikrobedriftene. Det er imidlertid en viss usikkerhet knyttet til denne konklusjonen, da de absolutte tallene er forholdsvis små og datagrunnlaget (for eksempel antall, og hvilke, bedrifter som rapporterer) varierer fra år til år.

Figur 3.7 Forsvarsrelatert FoU etter finansiering, 2023

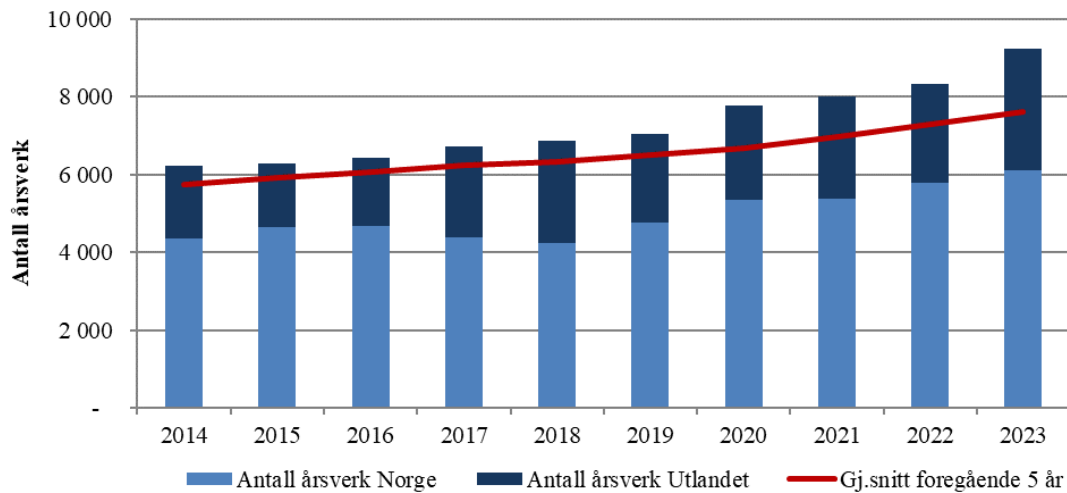
3.5 Forsvarsrelaterte årsverk

Forsvarsrelaterte årsverk er i denne sammenhengen definert som årsverk i all aktivitet knyttet til forsvarsrelatert virksomhet (utvikling, produksjon, salg, vedlikehold etc.). Herunder også støtteaktiviteter som ledelse, personal, lønn, IT m.m. Vi har bedt virksomhetene om å oppgi totalt antall årsverk (sivil og forsvarsrettet) og antall forsvarsrelaterte årsverk. De fleste virksomhetene har både forsvarsrelatert og ren sivil virksomhet. Dette kan være utfordrende å skille, og i disse tilfellene anbefaler vi virksomhetene å anslå antall forsvarsrelaterte årsverk ut ifra andelen forsvarsrelatert omsetning av total omsetning.

Virksomhetene rapporterte om 9218 forsvarsrelaterte årsverk i 2023, en økning på 11 % fra året før. 6110 årsverk var i Norge, de øvrige 3108 var relatert til norsk forsvarsindustri i utlandet. Antall norske årsverk steg 6 % i 2023, mens antall årsverk i utlandet økte med 22 %. Antall norske årsverk lå 20 % over gjennomsnittet for de foregående fem årene, jf. Tabell 3.8 og Figur 3.8.

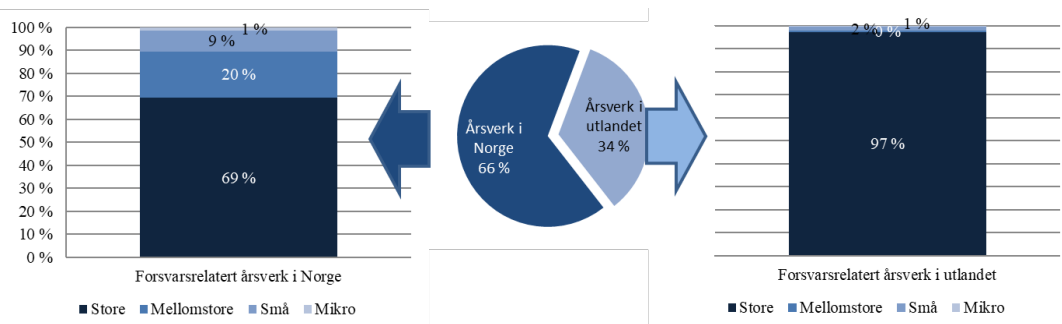
Forsvarsrelaterte årsverk	Antall	Endring prosent	
	2023	2022	2018-2022
Samlet forsvarsrelaterte årsverk	9 218	11 %	21 %
<i>Norske årsverk</i>	6 110	6 %	20 %
<i>Utenlandske årsverk</i>	3 108	22 %	24 %
Størrelse			
<i>Store</i>	7 265	16 %	30 %
<i>Mellomstore</i>	1 249	-11 %	4 %
<i>Små</i>	602	18 %	-1 %
<i>Mikro</i>	102	-37 %	-46 %

Tabell 3.7 Utvikling i forsvarsrelaterte årsverk

Figur 3.8 Utvikling i forsvarsrelatererte årsverk

Av de samlede årsverkene i Norge i 2023 var 69 % sysselsatt i de store virksomhetene. I virksomhetene i utlandet var hele 97 % tilknyttet de store virksomhetene, jf. Figur 3.8.

Figur 3.9 Antall forsvarsrelatererte årsverk etter virksomhetsstørrelse, Norge og utlandet, 2023

3.5.1 STEM-kompetanse

STEM-kompetanse er kompetanse innen «Science, Technology, Engineering and Mathematics». Dette er kompetanse som antas som vesentlig for forsvarsrelatererte virksomheter. Vi har undersøkt hvor mange forsvarsvirksomheter som har ansatte med formell STEM-kompetanse (dvs. bachelorgrad eller høyere) og hvor stor andel av de forsvarsrelatererte årsverkene som innehar STEM-kompetanse.

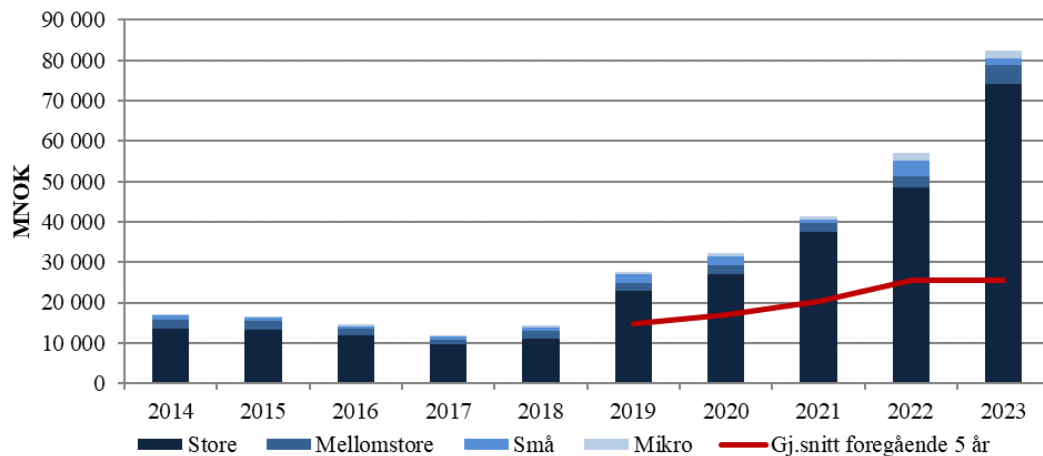
42 av virksomhetene rapporterte at de hadde forsvarsrelatererte årsverk med STEM-kompetanse. Anslagsvis hadde 34 % av de forsvarsrelatererte årsverkene i Norge STEM-kompetanse i 2023.

3.6 Forsvarsrelaterte ordrereserver

Undersøkelsen måler også utviklingen i virksomhetenes ordrereserver. Av 70 virksomheter har 52 rapportert om forsvarsrelatert ordrereserve på til sammen 82,5 mrd. NOK ved utgangen av 2023. Ordrereservene steg med 44 % i 2023 etter betydelig vekst også de fire foregående årene. Sammenlignet med de fem foregående årene, var nivået i 2023 hele 139 % høyere, jf. Tabell 3.8 og Figur 3.8. De store virksomhetene sto for hele 90 % av de forsvarsrelaterte ordrereservene.

Forsvarsrelatert ordrereserve	MNOK	Endring prosent	
	2023	2022	2018-2022
Samlet forsvarsrelatert ordrereserve	82 512	44 %	139 %
Størrelse			
Store	74 192	53 %	152 %
Mellomstore	4 515	54 %	106 %
Små	1 719	-54 %	-12 %
Mikro	2 085	-1 %	109 %

Tabell 3.8 Utviklingen i forsvarsrelatert ordrereserve

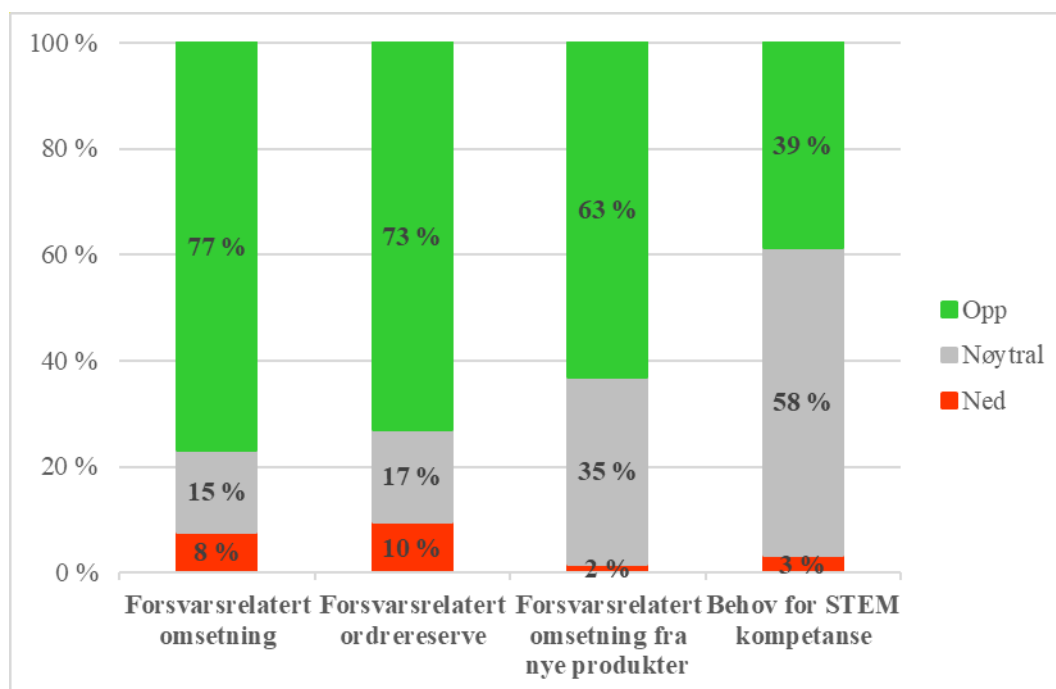

Figur 3.10 Utviklingen i forsvarsrelatert ordrereserve

4 Andre nøkkeltall

4.1 Forventninger til 2024

77 % av virksomhetene svarte at de forventer økt omsetning i 2024. Den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden gjør at en rekke virksomheter opplever stor etterspørsel etter deres produkter. Tilsvarende forventer 73 % en fortsatt økning i ordreserven, og 63 % forventer økt omsetning fra nye produkter. 39 % venter økt behov for STEM-kompetanse.

Figur 4.1 Forventninger til utviklingen i 2024

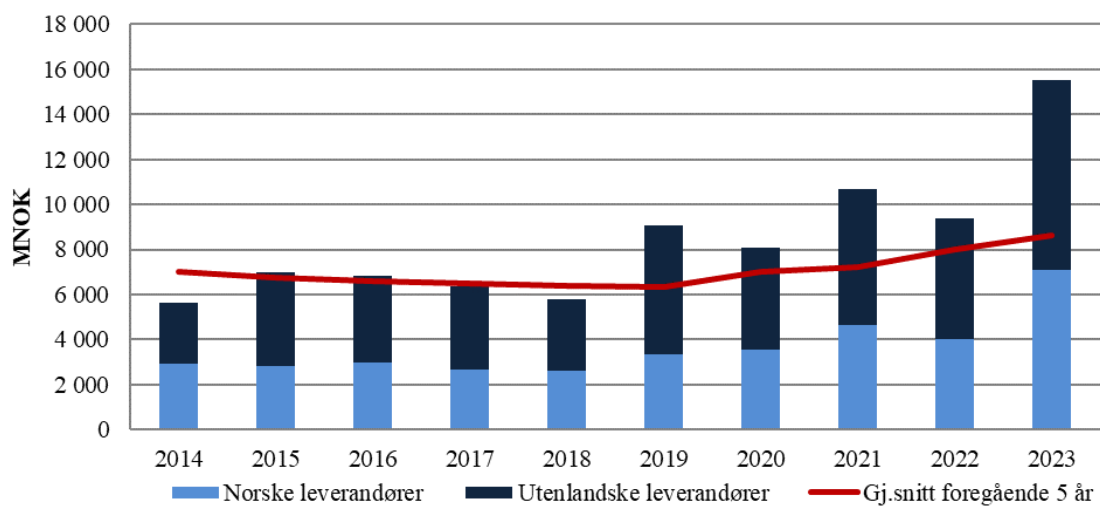
4.2 Forsvarsrelaterte innkjøpskostnader

I undersøkelsen har vi bedt virksomhetene rapportere sine innkjøp til bruk i forsvarsrelatert virksomhet.⁶ De samlede forsvarsrelaterte innkjøpskostnadene steg med 65 % fra 2022 til 2023 og summerte seg til 15,5 mrd. NOK. Beløpet var 80 % over gjennomsnittet de foregående fem årene. Det var oppgang både for norske og utenlandske leverandører. De store virksomhetene sto for 74 % av de samlede innkjøpskostnadene, hadde en oppgang på 74 % i 2023. Innkjøpskostnadene hos mellomstore, små og mikrovirksomheter steg også. Se Tabell 4.1 og Figur 4.1

⁶ Vi har bedt virksomhetene rapportere samlede innkjøp knyttet til både forsvarsrelatert og øvrig virksomhet, både fra norske og utenlandske leverandører. Som grunnlag for beregning av forsvarsrelaterte innkjøpskostnader har vi lagt til grunn virksomhetenes forholdstall mellom sivil og forsvarsrelatert omsetning.

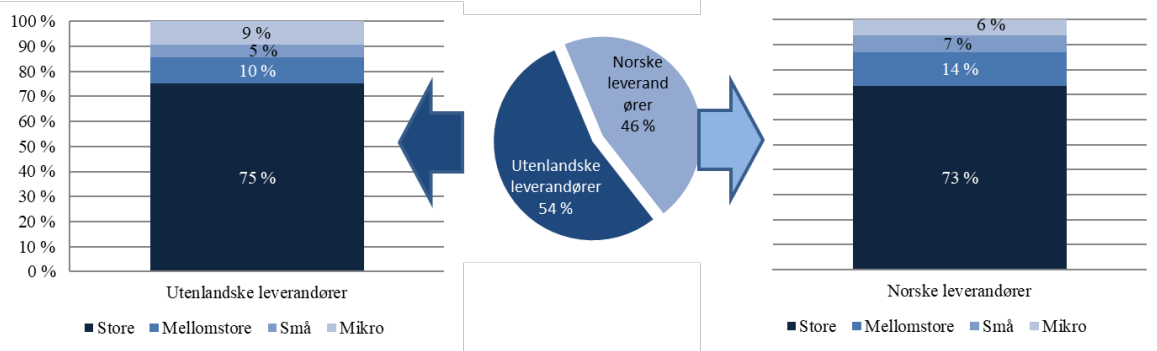
Forsvarsrelatert innkjøpskostnader (nominelle verdier)	MNOK 2023	Endring prosent	
		2022	2018-2022
Samlede innkjøpskostnader	15 505	65 %	80 %
<i>Innkjøp fra utenlandske leverandører</i>	8 414	56 %	69 %
<i>Innkjøp fra norske leverandører</i>	7 090	77 %	95 %
Størrelse			
<i>Store</i>	11 530	74 %	82 %
<i>Mellomstore</i>	1 847	10 %	64 %
<i>Små</i>	900	17 %	32 %
<i>Mikro</i>	1 228	265 %	171 %

Tabell 4.1 Utvikling i forsvarsrelaterte innkjøpskostnader

Figur 4.2 Utvikling i forsvarsrelaterte innkjøpskostnader

De store virksomhetene sto for 75 % av innkjøpskostnadene fra utenlandske leverandører, og 73 % fra norske leverandører, jf. Figur 4.3.

Figur 4.3 Innkjøpskostnader fordelt på virksomhetsstørrelse, utenlandske og norske leverandører, 2023

Vedlegg

A Metode

Metoden som er benyttet i denne undersøkelsen er i hovedsak en videreføring fra tidligere år, hvor prinsippene er detaljert gjennomgått av Tvetbråten (2011). Det er likevel gjort enkelte justeringer de siste årene, redegjort for i Paulsrud (2022) og i det etterfølgende.

A.1 Respondenter

Vi definerer forsvarsindustrien i Norge til å bestå av virksomheter i Norge som selger spesialtilpassede varer og tjenester rettet mot militære sluttbrukere. For å sikre et størst mulig utvalg av respondenter har vi benyttet: medlemslisten til FSi, UD's oversikt over virksomheter som har fått innvilget eksportlisens, samt andre kilder (se Tabell A.1).

Disse listene har deretter blitt gjennomgått for virksomheter som forekommer på flere av listene. I tillegg er flere virksomheter som selger jakt- og sportsvåpen, virksomheter som leverer sivile varer og tjenester til Forsvaret, samt virksomheter som er under avvikling eller konkurs el.lign. blitt utelukket fra undersøkelsen. Antallet av virksomheter som da har vært igjen har dannet grunnlaget for undersøkelsen. I Tabell A.1 ser vi hvor mange virksomheter vi har kontaktet fra de ulike kildene, både i år og i tidligere år.

Størrelsen på forsvarsindustrien i Norge, kilder	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Medlemsskap i FSi	130	124	129	131	140	143	143	168	178	209
Eksportlisens fra UD*	54	123	123	93	110	116	116	102	90	118
Andre kilder**	43	41	10	11	6	10	10	12	18	14
Sum vurderte virksomheter	227	288	262	235	256	269	269	282	286	341
Fravalg***	91	150	132	89	117	126	144	120	80	122
Utvalgte respondenter	136	138	130	146	139	143	125	162	206	219

* Listen som er lagt til til grunn er eksportlistene fra Meld. St. 251 (2023–2024) om eksport av forsvarsmateriell fra Norge

** Andre kilder inkluderer lister fra f.eks FMA, NSPA og tidligere svarlister

*** F.eks de samme virksomheter som er på flere lister

Tabell A.1 Kilder for valg av respondenter

Både i fjor og i år har antall virksomheter som mottok spørreskjemaet økt betraktelig. Vi sendte ut skjema til 219 virksomheter i år, og 206 virksomheter i fjor. Dette ga oss 78 svar i år, som er en nedgang fra 86 i fjor. Samtidig, siden vi sendte ut spørreskjemaet til flere virksomheter i år, men uten at antall innkomne svar steg, sank svarprosenten til 36 % (fra 41 % i fjor). Av de 78 virksomhetene som svarte, var det imidlertid bare 70 som hadde forsvarsrelatert omsetning og som dermed er inkludert i datagrunnlaget. I fjor var det 76 virksomheter som hadde forsvarsrelatert omsetning. I tillegg estimerte vi tall for 11 virksomheter, slik at det totale antallet virksomheter i datagrunnlaget i fjor var 87.

Vi har i år ikke estimert verdier for noen virksomheter. Det er to grunner til dette. For det første har de virksomhetene med signifikant forsvarsrelatert omsetning som ble estimert i fjor, denne gang svart på spørreskjemaet. For det andre hadde samtlige av de gjenværende kandidatene for estimering ganske begrenset forsvarsrelatert omsetning tidligere år, og innvirkningen på totaltallene ville være svært liten. Nyttan av å estimere må da vurderes opp mot andre usikkerheter i datagrunnlaget, for eksempel nøyaktigheten av rapporterte verdier, bedrifter som ikke har rapportert på mange år (og som derfor ikke ble estimert i fjor), nye bedrifter som ikke har svart osv.

A.2 Innsamling av data

Datagrunnlaget for statistikken er hovedsakelig hentet fra tre forskjellige kilder, virksomhetenes egenrapporterte tall, virksomhetenes årsregnskap og tall fra NSPA. Vedlegg B viser spørreskjemaet (med veiledning) og hvilke opplysninger vi har bedt om fra virksomhetene.

Virksomhetens årsregnskap henter vi fra Proff Forvalt som igjen sammenfatter tallene fra regnskapsregisteret i Brønnøysundregistrene. Virksomhetenes hjemmesider er også benyttet som en kilde til informasjon. Tallene fra NSPA er i denne rapporten blitt benyttet som en indikator for industriens rammebetingelser.

Tallene som virksomhetene rapporterer til FFI gjennom spørreskjemaet er den viktigste kilden for vår rapportering. Vi bruker derfor betydelige ressurser for å få inn så mange svar som mulig, blant annet gjennom flere purringer, oppfølging og kvalitetssikring av svar.

B Spørreskjema med veiledning

Forsvarsindustrien i Norge - Statistikk		2023	
<p>Denne undersøkelsen gjennomføres årlig av Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI). Undersøkelsen er støttet av Forsvarsdepartementet (FD) og Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening (FSI) hvor resultatene benyttes til å synliggjøre forsvarsindustriens strategiske betydning, bl.a i politiske drøftelser om rammevilkår.</p> <p>Skjemaet inneholder faste spørsmål som går igjen fra år til år. I tillegg kan det settes fokus på ulike områder som suppleres med mer detaljerte spørsmål. For å få mest mulig sammenliknbar informasjon ber vi om at alle spørsmål blir besvart.</p>			
I. Generelt		Kommentarer	
Virksomhetens navn	<input type="text"/>	Benytt kommentarfeltet dersom det rapporteres fra flere org.nr.	
Organisasjonsnummer	<input type="text"/>	En mer utdypende veileder følger i sideliggende fane:	
Kontaktperson	<input type="text"/>	[Veiledning spørreskjema]	
Telefonnummer	<input type="text"/>	Med forsvarsrelatert menes enhver handel med varer og tjenester som har eller kan ha et militært formål og hvor sluttbrukeren er en forsvarsmakt	
E-post	<input type="text"/>		
II. Omsetning [2023] (Oppgi i hele 1 000 NOK)		Sum driftsinntekter. Inkluderer både varer og tjenester	
Omsetning totalt	<input type="text"/> 000	Totaltall for AS i Norge (inkludert utenlandske datterselskaper)	
Forsvarsrelatert omsetning til Forsvaret i Norge	<input type="text"/> 000	Inkluderer både varer og tjenester	
Forsvarsrelatert omsetning til andre kunder i Norge	<input type="text"/> 000	Salg til f.eks. andre norske forsvarsvirksomheter	
Forsvarsrelatert omsetning til, og i, utlandet	<input type="text"/> 000	Eksport + omsetning i utenlandske datterselskaper	
Øvrig omsetning til norske kunder	<input type="text"/> 000	Inkluderer både varer og tjenester	
Øvrig omsetning til, og i, utlandet	<input type="text"/> 000	Sivil eksport + omsetning i utenl. datterselskaper	
III. Eksport [2023], fra Norge (Oppgi i hele 1 000 NOK)		Alle varer som føres ut av Norge	
Total eksport (netto)	<input type="text"/> 000	A- og B materiell og tjenester iht UD's vareliste I. Gjelder kun salg	
Lisenspliktig eksport, vareliste I (A- og B-materiell og tjenester)	<input type="text"/> 000	Gjelder salg omfattet av UD's vareliste II, flerbruksvarer	
Lisenspliktig eksport iht vareliste II, flerbruksvarer (dual-use)	<input type="text"/> 000	Andel av flerbruksvarer (i rad over) til militær sluttbruker	
Herav, flerbruksvarer (iht vareliste II) til militær sluttbruker	<input type="text"/> 000	Øvrig sivil (også sikkerhetsrelatert) eksport (varer og tjenester)	
Øvrig ikke-lisenspliktig eksport	<input type="text"/> 000	Andel ikke-lisenspliktig eksport (i rad over) til militær sluttbruker	
Herav, ikke-lisenspliktig eksport til militær sluttbruker	<input type="text"/> 000		
IV. Forpliktelser [2023] (Oppgi samlet verdi i hele 1 000 NOK, pr 31.12)		Forpliktelser om industrisamarbeid (gjennkjøp) overfor andre nasjoner	
Gjennkjøpsforpliktelser	<input type="text"/> 000	FoU=Systematisk kunnskapsoppbygging med nyhetsverdi, som samtidig er beheftet med usikkerhet til resultatet	
V. Forskning og utvikling (FoU) [2023] (Oppgi prosent og i hele 1 000 NOK)		"Nye" inkluderer også vesentlig forbedringer. Forutsettes iverk satt innenfor de siste FEM år, og at det er FORSVARSRELATERT	
Prosent av omsetning fra nye produkter/tjenester	<input type="text"/> %	Resultatført og aktivert i (balanse)regnskapet	
Prosent av driftsresultat fra nye produkter/tjenester	<input type="text"/> %	F.eks. kunder, Innovasjon Norge, EDF og NFR (herunder SkatteFUNN)	
Forsvarsrelatert FoU finansiert av virksomheten	<input type="text"/> 000	Regnskapsført FoU i utenlandske datterselskaper	
Forsvarsrelatert FoU finansiert av andre	<input type="text"/> 000		
Forsvarsrelatert FoU i utlandet	<input type="text"/> 000		
VI. Årsverk [2023] (Oppgi pr 31.12)		Sivilt og forsvarsrettet	
Antall årsverk, totalt	<input type="text"/>	Antall forsvarsrelaterte årsverk - i både inn- og utland (bruk f.eks. den relative andel fra sivil/forsvarsrelatert omsetning)	
Antall forsvarsrelaterte årsverk i Norge	<input type="text"/>	STEM-kompetanse = naturvitenskap, teknologi/IKT, ingeniørkunnskap og matematikk (B.Sc. og høyere). Forsvarsrelaterte årsverk i Norge.	
Antall forsvarsrelaterte årsverk i utlandet	<input type="text"/>		
Prosent forsvarsrelaterte årsverk med STEM-kompetanse	<input type="text"/> %		
VII. Innkjøp [2023] (Oppgi prosent og i hele 1 000 NOK)		Innkjøp til bruk i forsvarsrelatert omsetning	
Innkjøp fra:		Samlet kontraktverdi eks mva	
Innkjøpskostnader fra utenlandske underleverandører	<input type="text"/> 000	Samlet kontraktverdi eks mva	
Innkjøpskostnader fra norske underleverandører	<input type="text"/> 000	Oppgi alle typer virksomheter - både sivile og forsvarsrelaterte	
Antall norske underleverandører	<input type="text"/>	Norske forsvarsrelaterte leverandører som prosent av totalt antall leverandører	
Prosent norske forsvarsrelaterte underleverandører	<input type="text"/> %		
VIII. Ordreserver [2023] (Oppgi prosent og i hele 1 000 NOK)		Forsvarsrelatert ordrebeholdning virksomheten har igjen å utføre ved utgangen av året. Samlet ordreserver eks mva	
Forsvarsrelatert ordreserver pr 31/12 2023	<input type="text"/> 000	Det antas at resterende prosent er fra Utenlandske kunder	
Andel av ordreserven (2023) som er fra norske kunder	<input type="text"/> %		
IX. Hvilke forventninger har dere til 2024 mht:	Opp	Nøytralt	Ned
Samlet forsvarsrelaterte omsetning	☐	☐	☐
Forsvarsrelatert ordreserver	☐	☐	☐
Forsvarsrelatert omsetning fra nye/forbedrede produkter/tjenester	☐	☐	☐
Behovet for STEM-kompetanse	☐	☐	☐
X. Kommentarer			
<p>(Benytt gjerne kommentarfeltet til f.eks. å presisere ovenstående tall om det er noe som kan fremstå som uklart, ELLER gi oss dine tilbakemeldinger på f.eks. feil, mulige forbedringer, forenklinger presiseringer eller emner du/dere mener kunne være interessant å undersøke nærmere)</p>			

Veiledning for innrapportering til statistikk over norsk forsvarsindustri

Dette er en veiledning for hvilke tall som skal rapporteres inn til FFIs årlige statistikk over forsvarsindustrien i Norge. Veiledningen er laget for å redusere uklarheter og svare på ofte stilte spørsmål. For at statistikken og analysene fortsatt skal holde en høy kvalitet, ber vi om at dere legger inn en merknad i kommentarfeltet om hvilke metoder som er benyttet eller spesielle forhold som gjelder din bedrift.

Vi ønsker stadig å forbedre oss, og ikke nøl med å ta kontakt dersom noe er uklart.

I. Generelt

Med **Virksomhetens navn og organisasjonsnummer** refererer vi til den funksjonelt avgrensede, juridiske og økonomiske enheten som er beskjeftiget med produksjon, handel, tjenesteytende oppgaver eller andre aktiviteter som faller innenfor en bestemt næringsgruppe. Dersom rapporterende virksomhet inkluderer informasjon fra andre enheter (egne org.nr.), bes det om at det redegjøres for dette i kommentarfeltet.

For å sikre at skjemaene i fremtiden kommer frem til de riktige personer (dvs. de som innehar den nødvendige informasjonen til å fylle ut skjemaet), og for å lette kontakten i ettertid mht eventuelle avklaringer ber vi om at feltene **kontaktperson, telefonnummer** og **e-post** blir utfylt. Spesielt viktig er dette dersom adressaten til dette skjema ikke er den samme som den som fyller det ut.

II. Omsetning

Omsetning totalt viser til virksomhetens samlede driftsinntekter (dvs. salgs- og andre driftsinntekter). Omsetning totalt inkluderer således både sivil og forsvarsrelatert virksomhet, for kalenderåret. For de fleste virksomheter er dette de samme tallene som rapporteres inn til Regnskapsregisteret i Brønnøysund. Virksomheter med avvikende regnskapsår vil vi oppfordre til å rapportere tall for kalenderåret, sammen med en merknad i kommentarfeltet. Vi ber også om at den totale omsetningen inkluderer omsetningen for direkte datterselskaper i utlandet (dvs. **datterselskaper der virksomheten i**

De neste tre feltene ber vi om at den **forsvarsrelaterte omsetningen** utfylles. Med forsvarsrelatert omsetning refererer vi til inntekter knyttet til salg av militært utstyr med tilhørende teknologier og øvrige varer som er spesialtilpasset forsvarsformål. Forsvarsrelaterte tjenester, for eksempel vedlikehold av militært utstyr og konsulenttjenester på oppdrag fra Forsvaret, inngår også i definisjonen.

Vi følger således UD's varelister for å skille mellom forsvarsrelatert og sivil omsetning. Det betyr at disse postene også inkluderer sikkerhetsrelaterte produkter og tjenester som er underlagt lisensplikt av norske myndigheter (og hvor sluttbrukeren er en forsvarsmakt).

Vi ber i denne sammenheng om at den forsvarsrelaterte omsetningen spesifiseres i forhold til omsetning:

- direkte **til Forsvaret**
- indirekte gjennom leveranser **til andre kunder i Norge** (f.eks. salg til andre forsvarsvirksomheter)
- og **omsetning til, og i, utlandet** (forsvarsrelatert eksport og omsetning i utenlandske datterselskaper)

Differansen mellom **Omsetning totalt** og **Forsvarsrelatert omsetning** gir **Øvrig omsetning**. Dette kan også være varer og tjenester som leveres til Forsvaret, men som faller utenfor ovenstående beskrivelse, som for eksempel friluftsutstyr og kontorrekvisita. Vi ber om at feltene spesifiseres i forhold til hhv. omsetning til **norske kunder** eller om det er snakk om **omsetning til utlandet eller omsetning i utenlandske datterselskaper**.

III. Eksport

Eksporttallene viser til varer og tjenester som krysser norske grenser, og kan derfor være ulik omsetningstallene. **Total eksport** omfatter bedriftens samlede utførsel av varer og tjenester. For *forsvarsrelatert eksport* er det videre skilt mellom **lisenspliktig eksport** og **ikke-lisenspliktig forsvarsrelatert eksport**. **Lisenspliktig eksport** er tall som rapporteres til UD's eksportstatistikk, fordelt mellom **A og B materiell** og **tjenester** (begge inkludert i UD's vareliste I), samt **flerbruksvarer** (vareliste II). Med flerbruksvarer (dual-use) menes materiell, inkludert software og teknologi, som normal benyttes til sivile formål men som også kan benyttes militært. Dette inkluderer varer av ikke-eksplosiv art og alle varer som kan nyttiggjøres i utviklingen av kjemiske, biologiske og nukleære våpen og/eller gjenstander.

Øvrig eksport er samleposten som ikke dekkes av de ovenstående kategorier (og som er differansen mellom total eksport tallet og summen av de øvrige spørsmål). I forhold til det siste punktet bes det spesifisert andelen av salget som går til militære sluttbrukere. Dette kan f.eks. være varer som er spesialtilpasset militære behov, men som ikke antas å ha en strategisk betydning, for eksempel telt og andre "grønmalte" produkter.

IV. Forpliktelser

Gjenkjøpsforpliktelser gjelder forpliktelser om industrisamarbeid overfor andre nasjoner, hvor vi ber om tall for gjenstående forpliktelser ved utgangen av kalenderåret.

V. Forskning og utvikling (FoU)

Prosent av omsetning fra nye produkter/tjenester som er introdusert på markedet innenfor de seneste fem [5] år (og Prosent av driftsresultat fra nye produkter/tjenester). Forslag til "metodikk" for uttrekk:

1. (Omsetning fra nye forsvarsrelaterte produkter og tjenester) = (total forsvarsrelatert omsetning) - (omsetning fra "gamle" produkter/tjenester (ikke forbedret innen de siste fem år)) - (provisjon/kommisjonsinntekter) - (omsetning fra produkter/tjenester som ikke er utviklet selv) - (annen omsetning som ikke kan relateres til nye utviklede produkter/tjenester).
2. Prosent = (omsetning fra nye forsvarsrelaterte produkter og tjenester*100%)/(total forsvarsrelatert omsetning).

Der det vanskelig lar seg gjøre å gi et absolutt tall, ber vi om en **skjønnsmessig og kvalifisert vurdering**.

Mht. **forsvarsrelatert FoU** finansiert av hhv. bedriften og andre (med)finansiører, er vi ute etter de verdier som er resultatført og aktivert som FoU-kostnader knyttet til bedriftens forsvarsrelaterte virksomhet. I spørsmålet om Forsvarsrelatert FoU i utlandet sikter vi til FoU som gjennomføres i datterselskaper i utlandet, og som er resultatført og aktivert i balanseregnskapet. I denne sammenheng anser vi som FoU, all virksomhet frem til leveranse av ferdig produkt til kunde starter. Dvs. testing, kvalifisering mv. regnes som del av utvikling og skal dermed rapporteres som FoU.

VI. Årsverk

Årsverkstallene oppgis i heltidsekvivalenter, og kan derfor avvike noe fra antall ansatte. Forsvarsrelaterte **årsverk** omfatter årsverk i alle posisjoner knyttet til forsvarsrelatert virksomhet (utvikling, produksjon, salg, vedlikehold etc.). Støtteaktiviteter (it, lønn, ledelse med mer) fordeles proporsjonalt som andelen mellom sivile og forsvarsrelaterte årsverk. Dersom fordelingen mellom forsvarsrelaterte og øvrige årsverk er uklar, er det mulig å bruke forholdstall fra sivil/forsvarsrelatert omsetning. Vi ber om at det differensieres mellom forsvarsrelaterte årsverk i Norge og utlandet.

Hvor mange prosent av de opplyste årsverkene i Norge har **STEM-kompetanse**, hvor det med STEM-kompetanse siktes til naturvitenskap, teknologi/IKT, ingeniørkunnskap og matematikk.

VII. Underleveranser

Med **leveranser** refererer vi til bedriftens samlede innkjøp, det vil si innkjøp knyttet til både forsvarsrelatert og øvrig virksomhet. Det bes om at tallene spesifiseres i forhold til hhv. utenlandske og norske leverandører. Tallene som oppgis er samlet verdi eksklusiv mva.

Prosent antall norske leverandører av totalt antall leverandører (prosent = (antall norske leverandører*100%)/totalt antall leverandører).

VIII. Ordreserver

Med **ordreserver** menes: Verdien av den forsvarsrelaterte ordrebeholdningen virksomheten kontraktmessig har igjen å utføre ved utgangen av året. Verdien av påbegynte entrepriser føres med fradrag for verdien av utført arbeid. Verdien er kontraktssummen eksklusive merverdiavgifter, men inklusive eventuelle produksjons- og omsetningsavgifter. **Andelen** av ordreserven som er fra norske kunder (inkludert fra Forsvaret) ber om et skjønnsmessig tall hvor de resterende prosentene av 100 antas å være fra utenlandske kunder.

IX. Hvilke forventninger har dere til 2024 mht.:

Vi søker en skjønnsmessig forventningsavklaring i forhold til: **forsvarsrelatert omsetning og endringer i ordreserver** (sistnevnte for de virksomheter hvor ordreserver er relevant), samt forventninger til **omsetning fra nye produkter og tjenester** og behovet for **STEM-kompetanse**. Det bes om at det avkrysses for om neste års tall forventes å gå opp, ned eller ligge på ca. samme nivå (nøytralt) som det aktuelle år.

X. Kommentarer

Vi er opptatt av å bli bedre og gjøre spørreskjemaet enklere så vi ber vi om at dere benytter kommentarfeltet til å gi oss dine tilbakemeldinger på f.eks. feil, mulige forbedringer, forenklinger, presiseringer eller emner du/dere mener kunne være interessant å undersøke nærmere.

C Små og mellomstore virksomheter

De små og mellomstore virksomhetene, inkludert mikrovirksomhetene (heretter kalt SMB) har en tendens til å bli små i de store tallene. I dette kapitlet ser vi nærmere på SMB-segmentet, som i antall utgjør de fleste av virksomhetene i undersøkelsen.

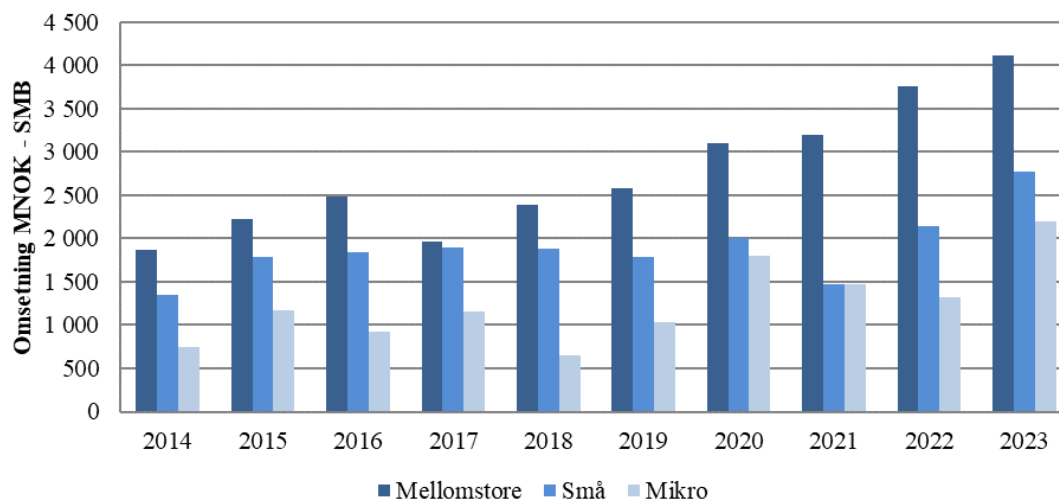
Kort oppsummert viser vår undersøkelse for 2023 at:

- 94 % av forsvarsbedriftene i undersøkelsen var SMB-er (95 % i 2022)
- 79 % av SMB-ene opererte i utenlandske markeder (70 % i 2022)
- 50 % av SMB-ene rapporterte at de hadde forsvarsrelatert eksport (43 % i 2022)
- 52 % av SMB-ene hadde forsvarsmarkedet som primærmarked (42 % i 2022)

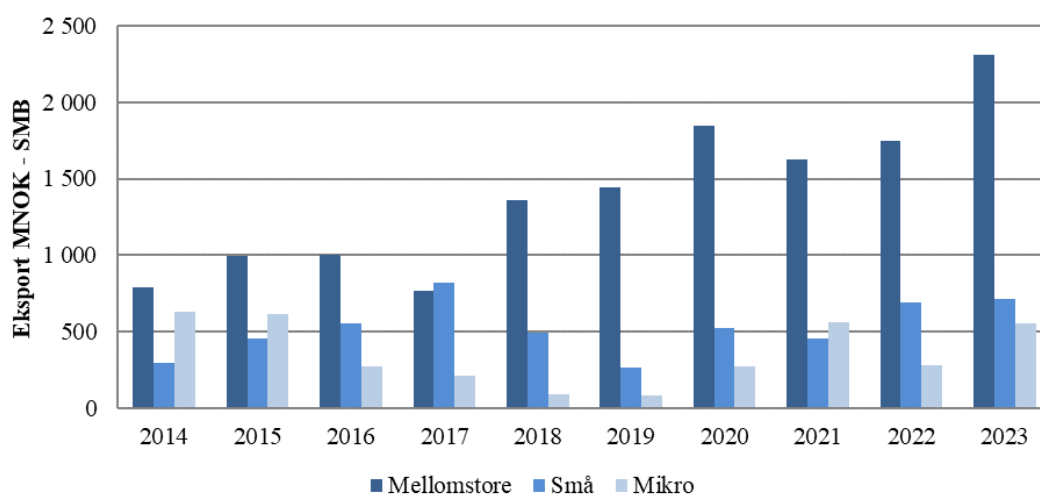
SMB-ene står for:

- 26 % av samlet forsvarsrelatert omsetning (28 % i 2022)
- 39 % av omsetningen til Forsvaret (44 % i 2022)
- 89 % av den forsvarsrelaterte omsetningen til andre kunde ri Norge (64 % i 2022)
- 18 % av den forsvarsrelaterte omsetningen til utenlandske kunder (21 % i 2022)
- 30 % av den forsvarsrelaterte eksporten (29 % i 2022)
- 28 % av forsvarsrelatert FoU i Norge (35 % i 2022)
- 21 % av de forsvarsrelaterte årsverkene (25 % i 2022)
- 10 % av de forsvarsrelaterte ordreservene (15 % i 2022)

Omsetning

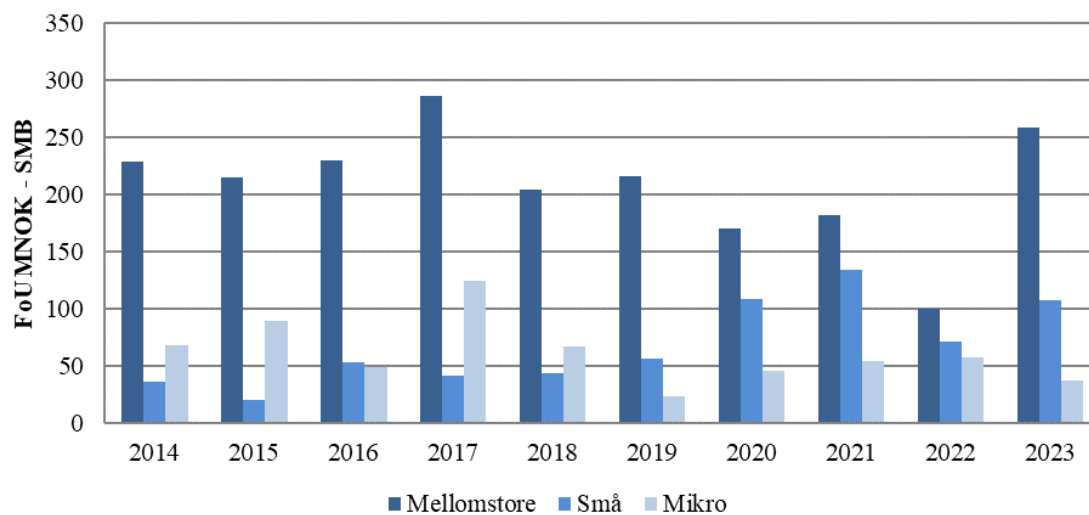

Eksport

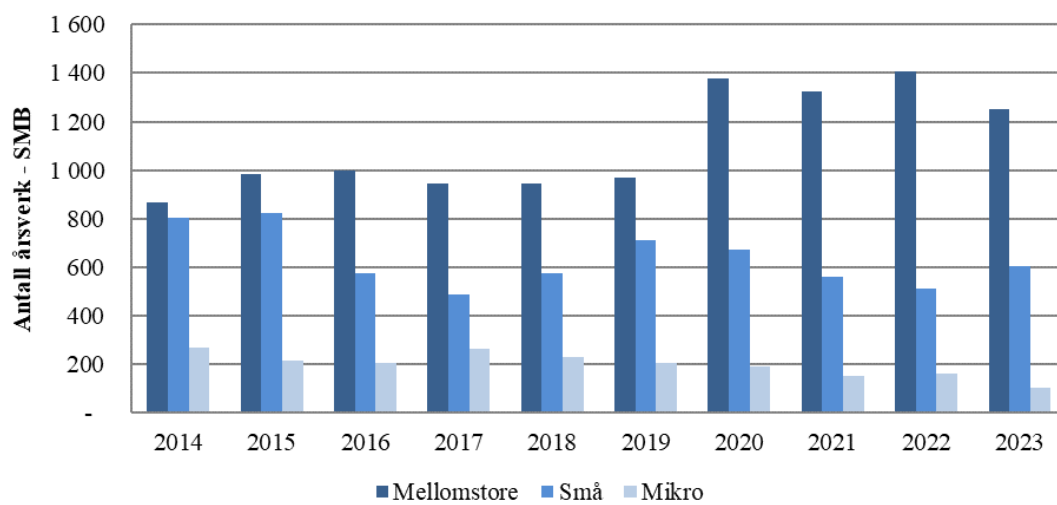

FoU

Årsverk

Forkortelser og begrepsavklaring

EDF	Det europeiske forsvarsfondet (European Defence Fund)
EUR	Euro (€)
FD	Forsvarsdepartementet
FoU	Forskning og utvikling
FSi	Forsvars- og sikkerhetsindustriens forening
Jf.	Jamfør
Mellomstore	Virksomheter med fra 50 til 249 forsvarsrelaterte årsverk
Mikro	Virksomheter med antall forsvarsrelaterte årsverk under 10
Mill.	Million
MNOK	Million norske kroner
MUSD	Million United States Dollar
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NOK	Norske kroner
Nominell	Gjeldende pengeverdi, ikke prisjustert
NSPA	NATO Support and Procurement Agency
R&D	Research and Development (forskning og utvikling)
Små	Virksomheter med mellom 10 til 49 forsvarsrelaterte årsverk
SMB	Mikro, Små og Mellomstore Bedrifter
SSB	Statistisk sentralbyrå
Store	Virksomheter med over 250 forsvarsrelaterte årsverk
UD	Utenriksdepartementet
USD	United States Dollar (\$)

Referanseliste

- Aase G., Roth E. & Swaminathan S. (2018). *McKinsey Quarterly*, April 2018. *Taking the measure of innovation*. [Taking the measure of innovation with conversion metrics | McKinsey](#)
- Forsvarsdepartementet (2021). Meld. St. 17 (2020–2021) *Samarbeid for sikkerhet. Nasjonal forsvarsindustriell strategi for et høyteknologisk og fremtidsrettet forsvar*.
- Forsvarsmateriell (2024). *Årsrapport 2023*
- North Atlantic Treaty Organization (2024). *Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024)*. NATO Public Diplomacy Division.
- NATO Support and Procurement Agency (2024). *Contractual Relations Norway-NSPA, Jan–Dec 2023*.
- Paulsrud, M. (2022). *Forsvarsindustrien i Norge - statistikk for 2021* (FFI-rapport 22/02210). Forsvarets Forskningsinstitutt.
- Paulsrud, M. (2023). *Forsvarsindustrien i Norge - statistikk for 2022* (FFI-rapport 23/01888). Forsvarets Forskningsinstitutt.
- Tvetbråten, K. (2011). *Rutiner for Næringsdatabasen og analyser av forsvarsindustrien ved FFI* (FFI-rapport 2011/02085). Forsvarets Forskningsinstitutt.
- Utenriksdepartementet (2024). Meld. St. 25 (2023–2024) *Eksport av forsvarsmateriell frå Noreg i 2023, eksportkontroll og internasjonalt ikkje-spreiingssamarbeid*.

Om FFI

Forsvarets forskningsinstitutt ble etablert 11. april 1946. Instituttet er organisert som et forvaltningsorgan, med særskilte fullmakter underlagt Forsvarsdepartementet.

FFIs formål

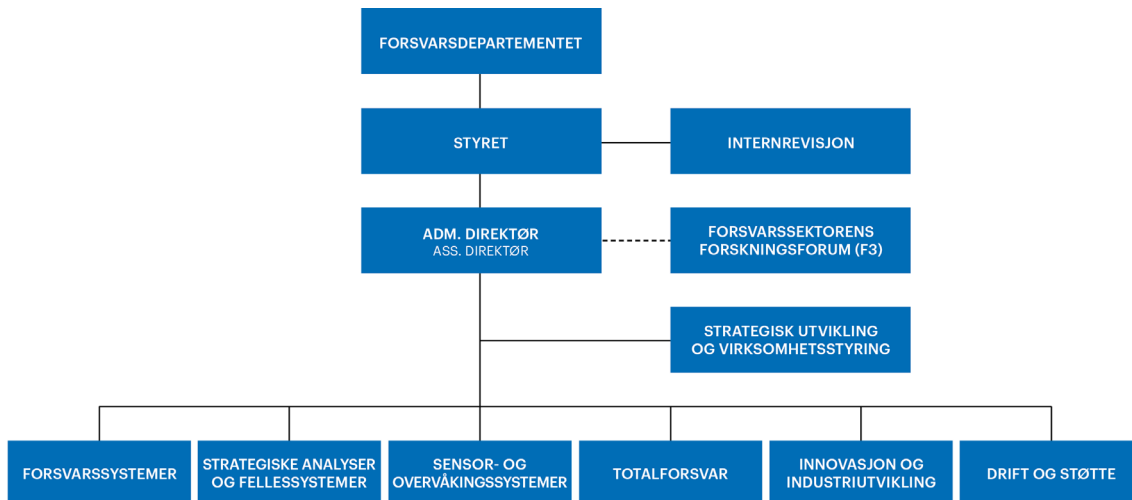
Forsvarets forskningsinstitutt er Forsvarets sentrale forskningsinstitusjon og har som formål å drive forskning og utvikling for Forsvarets behov. Videre er FFI rådgiver overfor Forsvarets strategiske ledelse. Spesielt skal instituttet følge opp trekk ved vitenskapelig og militærteknisk utvikling som kan påvirke forutsetningene for sikkerhetspolitikken eller forsvarsplanleggingen.

FFIs visjon

FFI gjør kunnskap og ideer til et effektivt forsvar.

FFIs verdier

Skapende, drivende, vidsynt og ansvarlig.

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)
Postboks 25
2027 Kjeller

Besøksadresse:
Kjeller: Instituttveien 20, Kjeller
Horten: Nedre vei 16, Karljohansvern, Horten

Telefon: 91 50 30 03
E-post: post@ffi.no
ffi.no

Norwegian Defence Research Establishment (FFI)
PO box 25
NO-2027 Kjeller
NORWAY

Visitor address:
Kjeller: Instituttveien 20, Kjeller
Horten: Nedre vei 16, Karljohansvern, Horten

Telephone: +47 91 50 30 03
E-mail: post@ffi.no
ffi.no/en